

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

НУБІП України

ДРЕВАЛЯ НЕСТОРА ГЕННАДІЙОВИЧА

2022 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет землевпорядкування

ПОГОДЖЕНО

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Декан факультету

В.о. завідувача кафедри

землевпорядкування д.е.н., проф.

земельного кадастру, к.е.н., доц.

Т.О. Євсюков

Н.В.Мединська

(підпис)

(ПІБ)

(підпис)

(ПІБ)

«   »   2022 р.

«   »   2022 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Еколого-економічні аспекти формування рекреаційного
землекористування в Україні»

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Спеціалізація – виробнича

Програма підготовки – освітньо-професійна

Керівник магістерської роботи

професор кафедри земельного кадастру,
д.е.н., професор

І.О. Новаковська

Виконав

Н.Г. Древаль

КИЇВ – 2022

НУБІП України

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ..... 6

1.1. Сучасний стан рекреаційних земельних ресурсів та їх використання..... 6

1.2. Еколого-економічні основи рекреаційного землекористування..... 19

1.3. Світовий досвід формування рекреаційного землекористування 25

РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ІЗ РЕКРЕАЦІЙНОЮ МЕТОЮ 29

2.1. Методологія процесу еколого-економічної оцінки рекреаційного
землекористування..... 29

2.2. Уточнення та доповнення класифікації земель за рекреаційною
придатністю та функціональними видами рекреації 38

2.3. Ключові методичні підходи до оцінки використання рекреаційного
потенціалу земель 42

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ «БУКОВЕЛЬ» 45

3.1. Особливості організації землекористування рекреаційних територій ТК
«Буковель» 45

3.2. Оцінка ефективності використання рекреаційного потенціалу
землекористування ТК «Буковель»..... 51

3.3. Пропозиції щодо вирішення проблеми рекреаційних територій в умовах
сучасних трансформаційних процесів 60

ВИСНОВКИ..... 70

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 72

ДОДАТКИ..... 80

НУБІП України

ВСТУП

Земельні ресурси є найважливішою частиною природного середовища, яке характеризується просторовим становищем, рельєфом, ґрунтовим покривом, рослинністю, надрами, водами, є основним засобом виробництва у сільському та лісовому господарстві, а також просторовою основою розміщення всіх галузей виробництва. Вони є невід'ємною, основною умовою життя та функціонування процесу суспільного виробництва, зумовлюють існування та використання інших природних ресурсів (атмосферного повітря, поверхневих та підземних вод, рослинного та тваринного світу).

У зв'язку з недосконалістю державного регулювання процесу землекористування рекреаційних зон сформувалися взаємовиключні інтереси та мотиви землекористувачів щодо раціонального використання земельних ресурсів.

Мета та завдання дослідження. Метою даного дослідження – є вдосконалення та поглиблення еколого-економічних аспектів оцінки рекреаційного потенціалу та організації системи багатofункціонального землекористування. Для досягнення поставленої мети необхідно було

розв'язати наступні завдання:

- 1) визначити особливості сучасного стану рекреаційних земельних ресурсів та їх використання;

- 2) дослідити еколого-економічних основ рекреаційного землекористування;

- 3) проаналізувати світового досвіду формування рекреаційного землекористування;

- 4) окреслення ключової методології процесу еколого-економічної оцінки рекреаційного землекористування;

- 5) уточнити та доповнити класифікацію земель за рекреаційною придатністю та функціональними видами рекреації;

6) надати характеристику ключовим методичним підходам щодо оцінки використання рекреаційного потенціалу земель;

7) оцінка землекористування рекреаційних територій ТК «Буковель»;

8) оцінка ефективності використання рекреаційного потенціалу землекористування ТК «Буковель»;

9) надати пропозиції щодо вирішення проблеми рекреаційних територій в умовах сучасних трансформаційних процесів.

Об'єкт дослідження – процес формування системи раціонального використання, охорони та розвитку земель рекреаційного призначення.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методологічних основ і практичних методів удосконалення процесу використання та охорони рекреаційного землекористування в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення основних завдань дослідження застосовувалися сукупні методи наукового пізнання, серед яких варто відмітити наступні методи дослідження: індукції та дедукції (визначено сутність рекреаційного землекористування, уточнено ключові терміни пов'язані з ним), методу порівняльного аналізу (уточнено економічну сутність та основні методичні підходи до аналізу особливостей екологічного використання земель рекреаційного призначення, оцінено ефективність використання рекреаційних земель в сучасних ринкових умовах), методу синтезу (узагальнено існуючі підходи та напрямки підвищення ефективності щодо використання рекреаційних земель), табличного та графічного методів (презентовано результати дослідження, що проводилися в роботі).

Практична значущість роботи полягає у розробці підходів до ефективного використання земель рекреаційного призначення у господарській діяльності в умовах ринку, аналіз та статистична обробка отриманих результатів дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ЗЕМЕЛЕКОРИСТУВАННЯ

НУБІП України

1.1. Сучасний стан рекреаційних земельних ресурсів та їх використання

НУБІП України

Завдяки поєднанню певних природних факторів та ресурсів формуються потужні рекреаційні комплекси. Відповідно кожен регіон має певну структуру свого рекреаційного комплексу.

НУБІП України

Існує безліч класифікацій природних ресурсів. Природні класифікації засновані на відмінностях природних ресурсів щодо їх природного генезису та належності до певних компонентів, явищ та сил природи. За призначенням для використання людиною природні ресурси структурно поділяються на такі види:

НУБІП України

енергетичні, сировинні та допоміжні промислові, харчові (кормові, питні), оздоровчі, культурно-естетичні. Останні два типи часто називають рекреаційними. З іншого боку, останнім часом територія (територіальні ресурси) сприймається як окремий специфічний вид ресурсів.

НУБІП України

Оскільки природні ресурси є компонентами природи, їх можна класифікувати за належністю до того чи іншого класу чи природних явищ. За цією ознакою виділяють такі групи природних ресурсів: корисні копалини, земля, вода, ліс, тваринний світ, рекреація, клімат [6].

НУБІП України

Економічна класифікація природних ресурсів заснована на їхньому поділі на засоби виробництва та предмети споживання.

Крім того, природні ресурси розрізняють продуктивні та невиробничі, промислові та сільськогосподарські, галузеві та міжгалузеві, одно- та багатоцільові.

НУБІП України

Використання природних факторів у виробничій системі потребує адекватної системи оцінки. Визначення якості ресурсів та умов називається оцінкою. Розрізняють два основні види оцінки: технологічну (або виробничу) та економічну.

Економічна оцінка природних умов та природних ресурсів є їх вартісним виразом. Вона виникла з потреб економіки, якій потрібні не тільки знання про кількість і якість природних ресурсів, їх характеристики, а й їхнє вираження у вартісних показниках, які можна використовувати при проектуванні та управлінні економікою або використанні певних рекреаційних ресурсів у прибутковій діяльності. Проблеми економічної оцінки пов'язані з тим, що природні ресурси, як і природні умови, є «даром природи» (тобто в них не вкладено працю).

Виділено дві групи економічних оцінок природних факторів: перша (за ресурсною оцінкою) характеризує економічні результати використання природних ресурсів, друга (за екологічною оцінкою) відбиває економічні наслідки впливу на навколишнє природне середовище. Найчастіше останніми є показники економічних втрат від забруднення, порушення природного довілля [4].

Рекреаційні ресурси є матеріальною причиною формування рекреаційної галузі народного господарства, його ресурсної бази. Вони потребують дбайливого та економного використання, охорони та розмноження. Все це пов'язано з необхідністю їх кількісної та якісної оцінки, визначення придатності та альтернативності використання у тій чи іншій галузі народного господарства.

Розрізняють три види рекреаційних ресурсів: природні, історико-культурні та соціально-економічні. Кожен із них відіграє певну роль у формуванні галузевої та територіальної організації рекреаційних комплексів. Під природними рекреаційними ресурсами слід розуміти фактори, речовини та властивості компонентів природного середовища, які мають якісні та кількісні параметри, сприятливі для рекреаційної діяльності та службовці або можуть служити для організації відпочинку, туризму, лікування та оздоровлення людей. До них відносяться багатоцільові лікувально-оздоровчі компоненти (ліси, лікувально-кліматичні райони, поверхневі води), лікувальні речовини

(мінеральні води, бруд, озокерит), а також рекреаційні властивості гірських та передгірських ландшафтів, заповідних територій.

Історико-культурні рекреаційні ресурси – пам'ятки культури, створені людиною, які мають соціально-просвітницьке значення, пізнавальний інтерес та можуть бути використані для задоволення духовних потреб населення.

Відповідно до цього відбувається відвідування та екскурсії даних об'єктів, тобто отримання певних економічних вигод від вдалого розташування таких рекреаційних об'єктів на певних територіях [10].

Соціально-економічні рекреаційні ресурси включають матеріально-технічну базу рекреаційних об'єктів, частина матеріальної продукції, що безпосередньо забезпечує потреби рекреації, об'єкти інфраструктури, що використовуються рекреацією, а також трудові ресурси, зайняті в рекреаційному господарстві.

Облік стану природних ресурсів та визначення їх народногосподарської цінності ґрунтуються в Україні на системі кадастрів природних ресурсів, сукупності відомостей про кількісний та якісний стан природних ресурсів, їх економічну оцінку. Кадастр рекреаційних ресурсів повинен включати державний облік, якісну та кількісну оцінку, визначення придатності для того чи іншого виду рекреаційного та іншого використання, способів господарського використання, охорони та збільшення ресурсів. Таким чином, кадастр допоможе не тільки зберегти та цілеспрямовано та економічно використовувати весь комплекс рекреаційних ресурсів, а й покращити, примножити їх, зарезервувати для майбутнього використання. Чинне законодавство передбачає ведення земельного, водного, лісового та природного кадастрів.

Земельні ресурси є специфічним поєднанням ґрунту, рельєфу, клімату і рослинності. Облік земель рекреаційного призначення має ґрунтуватися на комплексній оцінці території з урахуванням особливостей місцевості, різних форм рекреації та лікування. Оцінка земель рекреаційного фонду у

рекреаційному кадастрі має закінчуватись визначенням рекреаційної ємності території, що забезпечує охорону природних ландшафтів [8].

Залежно від рівня рекреаційної спеціалізації можна виділити три основні типи рекреаційного землекористування: території з високою інтенсивністю рекреації, де інші землекористувачі відсутні або мають другорядне значення (курорти, парки, пляжі та інші місця масового відпочинку); території із середньою інтенсивністю рекреації, що одночасно виконують деякі екологічні та виробничі функції (приміські зелені насадження, протиерозійні ліси та ін.); території з незначною питомою вагою рекреації

Дані рекреаційного кадастру про природні мінеральні джерела повинні включати розташування джерел, глибину залягання водоносного горизонту, статистичний рівень води з поверхні землі, хімічний склад води та питомі лікувальні компоненти, кислотність, температура, сучасне використання та оцінка витрат. Джерела мінеральних вод характеризуються в порядку їхньої значущості (державні, регіональні, місцеві) та лікувальними властивостями. До цінних природних лікувальних ресурсів належать також цілющі грязі та озокерит [4].

Облік грязьових відкладень у рекреаційному кадастрі ведеться за основним групам грязей, які піддаються певним групам заворювань. При цьому місцезнаходження та найменування родовища, тип бруду, площа грязьових покладів, глибина залягання грязей, запаси грязей (геологічні та експлуатаційні), основні фізико-хімічні властивості бруду (у тому числі хімічний склад грязьового розчину), рівень їх сучасного використання та вартісна оцінка.

1. Велике значення у рекреаційній оцінці території має клімат. Клімат, а також рельєф, екзотика, ландшафтна різноманітність місцевості визначають різноманітні аспекти рекреаційного використання території. Система показників, що враховуються у рекреаційному кадастрі, має відображати залежність стану людини від метеорологічних факторів. Одним із об'єктивних

показників для оцінки впливу погоди на тепловий стан людини є рівень комфортності кліматичних умов.

2. Крім того, загальним показником, що характеризує сприятливі кліматичні умови для рекреаційної діяльності, є оцінка контрастних змін погоди, що характерно для гірського клімату та залежить від висоти над рівнем моря, крутості та орієнтації схилів, форми рельєфу та рельєфу, закритість горизонту. Цей показник включений у путівники та рекламні буклети.

3. З рекреаційної точки зору лісові масиви можна віднести до природних ресурсів туристично-рекреаційного призначення, а також природних лікувальних ресурсів. Облік лісового фонду у рекреаційному кадастрі необхідний комплексної оцінки території з погляду придатності цієї території для масового відпочинку та лікування. Найбільш загальними показниками, що характеризують ліси як об'єкти рекреації, є такі показники, як група лісів, лісистість території, показник якості лісу – породний склад, що визначає ступінь фітонцидності насаджень, та вартісна оцінка рекреаційної цінності лісу.

4. Оскільки рекреація має насамперед велике суспільне значення та впливає на ефективність громадського виробництва за рахунок розширеного відновлення трудових ресурсів, економічна оцінка природно-рекреаційних ресурсів використовується лише для тих лікарських речовин, факторів, властивостей, народногосподарський ефект яких може бути вимірний. Така оцінка можлива для мінеральних вод, лікувальних грязь, озокериту, лісових, поверхневих вод, природних національних парків. Бальна оцінка дається тим ресурсам, чинникам, властивостям, економічний ефект яких важко піддається кількісній оцінці. Бальною оцінкою оцінюються кліматичні території, естетичні та рекреаційні властивості ландшафтів, комфортність клімату, придатність річок та озер для купання та водного туризму та ін.

5. Оцінка рекреаційних ресурсів буває диференційною та інтегральною. Кожному окремому ресурсу, його властивостям чи особливостям у межах регіону чи країни загалом дається диференціальна оцінка. Інтегральна

оцінка дається певній ділянці території, яка характеризується однорідністю та сукупністю розподілених у його межах дискретних видів ресурсів. Диференціальна оцінка допомагає визначити обсяг розвитку того чи іншого виду рекреації, що базується на даному ресурсі, інтегральна оцінка дозволяє визначити оптимальне співіснування різних видів рекреації на певній території, з'ясувати обмеження та обмеження допустимі навантаження відпочиваючих на ландшафт.

6. Оцінюючи території для стаціонарної рекреації послідовно оцінюються такі показники, як клімат, рослинність, водоймища, рельєф, об'єкти культури [7].

Клімат.

1. Найкращий – сприятливі кліматичні умови протягом 9,5-10,5 місяців: тепле літо та помірно холодна зима зі стійким сніговим покривом або спекотне тривале літо та коротка тепла зима без стійкого снігового покриву.

2. Хороший – сприятливі кліматичні умови протягом 7-9 місяців: спекотне сухе літо та м'яка зима зі стійким сніговим покривом.

3. Задовільний – сприятливі кліматичні умови протягом 3-6,5 місяців: прохолодне дощове літо та м'яка зима з нестійким сніговим покривом або спекотне сухе літо та сувора зима.

4. Поганий – сприятливі кліматичні умови менше 3-х місяців: спекотне сухе літо та нестійка малосніжна або безсніжна зима.

5. Дуже поганий – сприятливі кліматичні умови на 1-2 місяці: коротке прохолодне літо та тривала зима або спекотне літо та безсніжна зима.

Лісова рослинність.

1. Найкраще підходять сухі соснові, широколистяні, хвойно-широколистяні ліси, а також змішані з домішками субтропічних порід.

2. Хороша – сухі темнохвойно-широколистяні, кедрові, дрібнолисті ліси.

3. Задовільна – частково заболочені темнохвойні, листяні та змішані ліси.

4. Бідна – тундрові березові рідкі ліси, далекосхідні широколистяні ліси у поєднанні з болотяними спільнотами.

5. Дуже погана – заболочені ліси, арктичні та гірські лісотундри, заболочені ліси та невеликі ділянки лісу серед лісових угідь [5].

Резервуари

1. Найкраще теплі моря з температурою води вище $+17^{\circ}\text{C}$ протягом 3-4 місяців.

2. Хороші – теплі озера, водосховища, великі річки та прохолодні моря з температурою води близько 16°C протягом 2-3 місяців.

3. Задовільні – прохолодні озера, водосховища, річки та холодні моря.

4. Погані – теплі малі річки, прохолодні великі річки, холодні озера та водосховища.

5. Дуже погані – холодні водойми та прохолодні річки з температурою води нижче $+12^{\circ}\text{C}$.

Рельєф.

1. Найкращий – гірські (до висоти 2000 м над рівнем моря), передгірні, середні, горбисто-грядові, ерозійно-розчленовані.

2. Хороший – ступінчаста середня, ерозійно розчленована.

3. Задовільний – горбиста, злегка середня.

4. Поганий – рівнинна та горбиста.

5. Дуже поганий – рівнинні та гористі (важкодоступні ділянки).

Основними поняттями рекреаційної географії є рекреаційні ресурси та рекреаційне середовище. Рекреаційні ресурси – це компоненти природного

довкілля та явища (предмети, явища) соціокультурного характеру, які з своїх властивостей можуть бути використані для рекреаційної діяльності. В першу

чергу варто відмітити, що рекреаційні ресурси характеризуються відносністю їх оцінок і використання: один і той же рекреаційний ресурс залежно від існуючих

потреб і нормативів, що помітно змінюються в часі, може мати різні оцінки.

Рекреаційні ресурси розрізняють на [11]:

1) природно-географічні;

2) природні та антропогенні;

3) суспільно-історичний.

Рекреаційне середовище відповідно до праць М. Яковенко, «включає такі компоненти:

- 1) природне середовище;
- 2) квазіприродне (природно-антропогенне) середовище – лісопарки, водоймища, культурні ландшафти та ін;
- 3) культурне середовище – міські ландшафти, історико-культурні об'єкти;
- 4) техногенне середовище – інфраструктура, технічні розважальні комплекси;
- 5) соціальне середовище» [8].

Рекреаційне середовище відрізняється насамперед тривалістю відпочинку: з переважанням цілорічного, сезонного, тижневого, відпочинку вихідного дня в приміських районах, короткочасного відпочинку в межах міста.

Рекреаційне природне середовище має відповідати безлічі різних вимог, але основні з них дві:

- 1) місце має відрізнятися від звичайного повсякденного оточення людини;
- 2) у межах рекреаційного середовища мають зустрічатися кілька різних природних сфер:

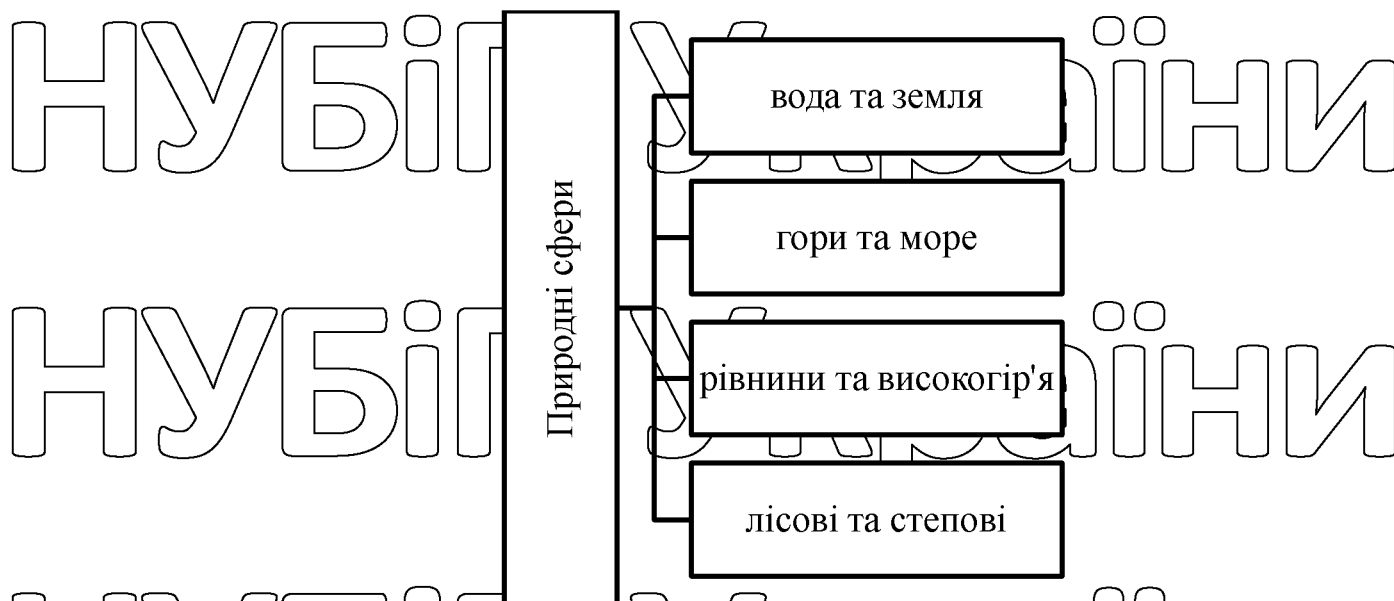

Рис. 1.1 Рекреаційне природне середовище

Високі рекреаційні оцінки мають ландшафти з контрастним поєднанням природних компонентів [9].

Характеристики рекреаційного середовища може мати як позитивні, і негативні властивості. Позитивними характеристиками рекреаційного середовища може бути: наявність цілющих природних ресурсів – мінеральних вод, грязей, морської рапи, пляжних зон, іонізованого повітря та інших; комфортний клімат; тривалий купальний сезон; мальовничі природні ландшафти; своєрідний рельєф, що підходить для туризму та альпінізму; наявність унікальних природних та історико-культурних об'єктів; своєрідна чи екзотична міська забудова; розвинена індустрія розваг; розвинена сфера послуг; цікаві антропогенні ландшафти; сприятлива екологічна ситуація; стабільна політична та соціальна ситуація; особиста безпека.

Рекреаційна освоєність території – це рівень її природної та соціально-культурної підготовленості, інфраструктурних об'єктів, екологічної та соціальної захищеності як рекреаційного середовища.

Найбільш докладну та розгорнуту класифікацію рекреаційних ресурсів розробив О. О. Бейдик. Також «розробив методичні підходи та прийоми інвентаризації та оцінки рекреаційних ресурсів різного типу, склав бази даних про кількісні та якісні характеристики рекреаційних ресурсів України та її регіонів» [10].

Класифікація рекреаційних ресурсів

I. Природно-географічні рекреаційні та туристські ресурси

- земна поверхня (орографічна, геологічна);
- фауністичний;
- флораністичний;
- кліматичні (явища природи, процеси);
- ландшафт (природні комплекси);
- підземні (печерні ресурси);
- природні унікалі;

- вода (річки, озера, лимани, водоспади, моря, океани, водосховища, канали, мінеральні джерела, термальні джерела, гейзери).

II. Природні та антропогенні рекреаційні та туристські ресурси (природоохоронні об'єкти)

1. Naturalного походження:

- загальнодержавного значення;
- місцевого значення;
- регіональні ландшафтні парки;
- природні та біосферні заповідники;

- національні природні парки;
- святилища;
- пам'ятники природи;

- природні ділянки та об'єкти, що охороняються;
- пам'ятники природи.

2. Антропогенне походження:

- ботанічні сади;
- дендропарки;
- зоопарки;

- печерні міста та підземелля;
- лісопарки;
- гідропарки;
- парк розваг

III. Соціально-історичні рекреаційні та туристські ресурси:

1. Архітектурно-історичні пам'ятки:

- громадська архітектура;
- промислова архітектура;
- релігійна (сакральна) архітектура;
- військова архітектура;
- пам'ятники архітектури та скульптури;
- пам'ятники садово-паркового мистецтва.

2. Біосоціальні пам'ятки, що фіксують життєві цикли та значні події видатних людей:

- народження;
- смерть;
- залишитися;

- заходи,
- поховання (перепоховання).

3. Пам'ятники подій:

- політична;
- культурний;
- екологічний (природний);
- економічний;
- конфесійний [7].

Рекреаційно-туристські ресурси – це об'єкти та явища природного, природно-антропогенного, соціального походження, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності.

Систематика та класифікація суспільно-історичних рекреаційно-туристських ресурсів (РТР) видаються складнішими. Це об'єкти та явища антропогенно-соціально-економічного, соціально-історичного характеру, задіяні у сфері рекреації та туризму. Їх склад та переліки залежать від соціально-економічної ситуації і можуть мати кон'юнктурний характер.

Життєвий цикл суспільно-історичних рекреаційних ресурсів зазвичай коротший за природні. О. О. Бейдик в своїх роботах суспільно-історичні рекреаційні ресурси поділяв «на три основні групи:

- 1) архітектурно-історичні;
- 2) біосоціальний;
- 3) подійний» [7].

Щодо використання компонентів навколишнього середовища: кліматичні; вода (поверхнева вода), бальнеологічні (підземні води); бруду та

озокериту; геоморфологічний; пляж; флористичний та фауністичний; краєвид; пізнавальна та природна (інформаційна); природні та антропогенні; історичний та культурний [5].

Природно-рекреаційні ресурси поділяють на дві основні великі групи (рис. 1.2).

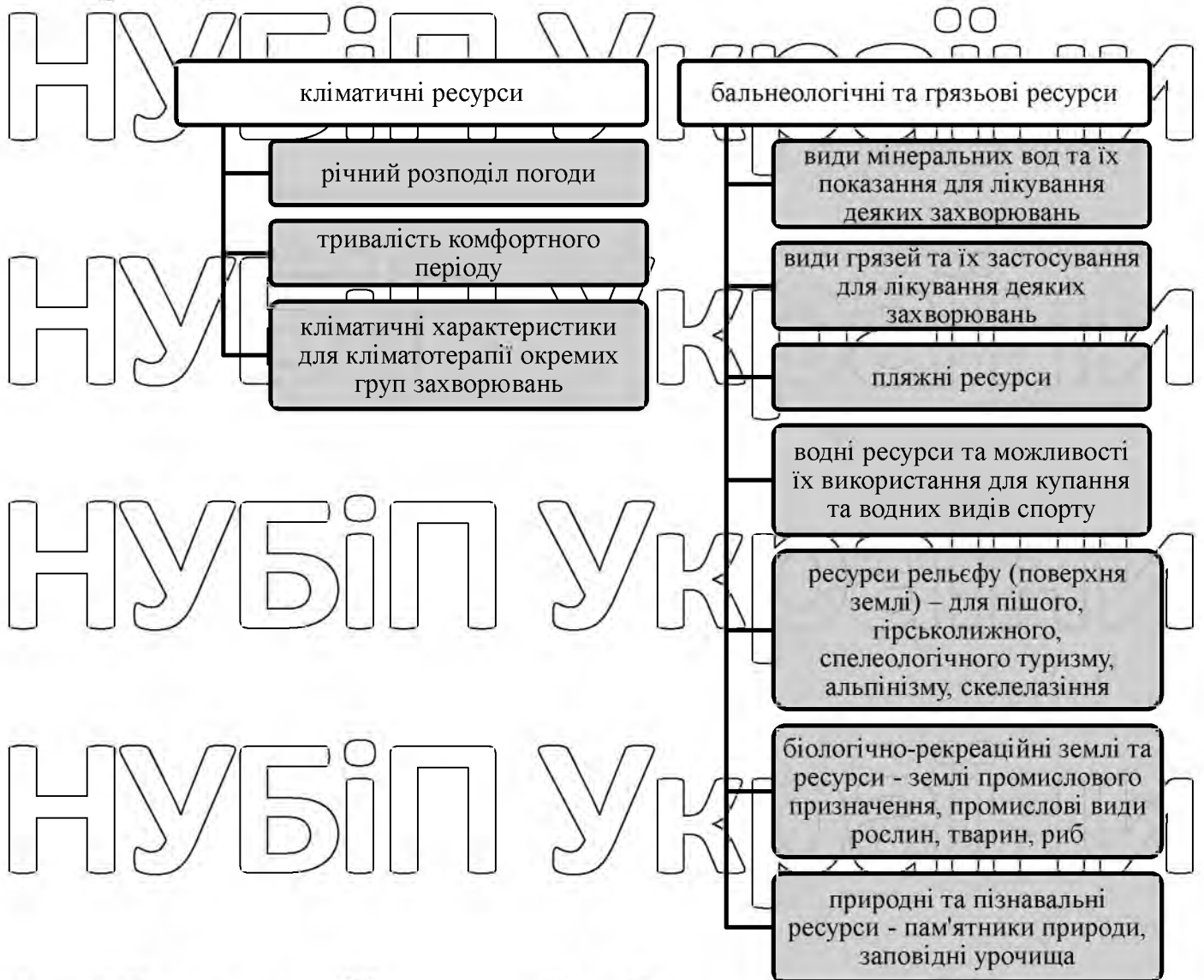

Рис. 1.2. Природно-рекреаційні ресурси

Архітектурно-історичні РТР представлені об'єктами історико-культурної спадщини, що називаються пам'ятками архітектури. Пам'ятником архітектури є будь-який твір архітектурно-будівельної діяльності людей, що має художню, історичну, наукову чи іншу культурну цінність для суспільства. Пам'ятники

архітектури є насамперед джерелами історичної інформації та відіграють виняткову пізнавальну роль. Ця функція значно посилюється, коли пам'ятки архітектури утворюють історико-архітектурні комплекси, історичні міста, центри сучасних міст.

На практиці було розроблено класифікацію рекреаційних ресурсів, у якій більше уваги приділяється природному рекреаційному потенціалу. Рекреаційні ресурси систематизуються за кількома основними ознаками:

- по призначенню: цільові ресурси, у тому числі багатоцільові (комплексні або конкуруючі), та спеціалізовані; ресурси спільного користування;

за технологією рекреаційного використання: рекреаційно-лікувальне; відпочинок та здоров'я; відпочинок та спорт; рекреаційно-пізнавальні.

Крім цього І. М. Яковенко виділяє такі види рекреаційного природокористування (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1
Види рекреаційного природокористування [11]

<p>- рекреаційно-лікувальне природокористування, у тому числі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) кліматолікування; 2) бальнеолікування (використання цілющих мінеральних вод); 3) грязелікування 	<p>- рекреаційно-оздоровче природокористування, у тому числі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) купання та пляжний відпочинок; 2) прогулянковий відпочинок; 3) виробнича рекреація (полювання, рибальство, збирання харчових, лікарських та декоративних рослин та тварин)
<p>- рекреаційно-спортивне природокористування, у тому числі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) водно-спортивний відпочинок; 2) гірський туризм (пінний туризм, альпінізм, скелелазіння); 3) гірськолижний туризм; 4) спелеотуризм (використання карстових об'єктів); автотуризм 	<p>- рекреаційно-пізнавальне природокористування, у тому числі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) природно-пізнавальний туризм; 2) екологічний (зелений) туризм

Таким чином, у зв'язку з недосконалістю державного регулювання процесу землекористування рекреаційних зон сформувалися взаємовиключні інтереси та мотиви землекористувачів щодо раціонального використання земельних ресурсів, а право власності на землю стало предметом зіткнення індивідуальних, групових, а також регіональних та національних інтересів.

Тому варто далі вивчати та знаходити рішення проблеми впливу економічних, екологічних та соціальних факторів на характер та напрямки рекреаційного використання земель, оцінку ефективності використання земель в умовах трансформації земельних відносин, еколого-економічне моделювання ефективного використання та охорони земель, що з кожним роком стають особливо гострими.

1.2. Еколого-економічні основи рекреаційного землекористування

З часом користування землею розширювалося територіально, ускладнювалося, зростало за інтенсивністю, через що незворотні зміни в природі з прихованих та невидимих почали переходити в стан широкомасштабних та незворотних. Водночас змінювалося й призначення земель. На землях, зайнятих лісами, виростили новобудови, а землі – осередки давніх цивілізацій – заростали та опустелювалися. Якщо зміни в користуванні землею 5-6 тис. років тому мали локальний характер, то тисячу років тому вони вже охоплювали цілі регіони, 100 років тому стали зональними, а уже в останні 30-50 років – глобальними.

Земельні ресурси є складником екосистеми та вважаються універсальною категорією, що поєднує природні та соціальні предмети і їх властивості. До них належать: землі сільськогосподарського призначення; землі лісів; землі під водою; землі населених пунктів; землі під промисловими об'єктами, транспортом; землі природоохоронного призначення та ін. [12], які використовуються для різних цілей. Земельні ресурси є обмеженими, але належать до категорії відновлюваних завдяки своїй природній властивості

родючості, яку підляхом застосування відповідних технологій можна відновлювати та підвищувати.

У загальнооекономічному розумінні поняття «земля» має декілька значень, які за своєю суттю варіюють від достатньо вузького поняття елементарного ресурсу до широкого, інтегрального ресурсу природного й антропогенного

походження, що охоплює всі природні фактори й умови виробництва. Так, в своїх наукових працях М.С. Богіра стверджує, «що у більшості економічно розвинених країн світу поняття «земля» включає всю планету, а саме надра та

повітряний простір відповідно під і над земною поверхнею, тоді як в Україні

під поняттям «земля» розуміють сушу в межах держави зі всією природною рослинністю та території, покриті водою» [8].

У територіально-просторовому розумінні поняття «земля» – це території, земельний потенціал яких не задіяний у господарській діяльності; території,

використання земельного потенціалу яких у господарській діяльності

спрямоване на збереження відповідного природного стану та притаманного йому біорізноманіття (землі, зайняті лісами, внутрішніми водоймами, непридатні землі тощо); території, земельний потенціал яких використовується

в господарському обігу та стає основою життєдіяльності людей, постійним

джерелом виробництва продуктів харчування (сільськогосподарські землі, землі, зайняті населеними пунктами, промисловими підприємствами тощо).

Земля, будучи предметом інтересу всього живого, насамперед, виконує функцію середовища існування, а вже потім – загального засобу виробництва,

який характеризується сукупністю всіх інших функцій (рис. 1.3) [4].

Функціональне призначення однієї й тієї само земельної ділянки з часом може змінюватися, і кількість функцій, що виконуються землею, також постійно збільшується. Земля може виконувати як роль предмета праці, так і

роль засобу праці. Функції землі нерозривно пов'язані з її особливостями:

просторова обмеженість (збільшити площу земельного фонду планети неможливо), непереміщуваність (у землеробстві не земля як предмет праці переміщується при її обробленні, а знаряддя праці переміщуються до землі),

неоднорідність (земля в різних місцях планети має різні характеристики, які роблять її чи то придатною, чи непридатною для використання), незамінність (земля не може бути замінена на інший засіб виробництва), продукт (необроблювана земля є продуктом природи, а не продуктом праці), родючість (під впливом людини може швидко змінюватися як позитивно, так і негативно).

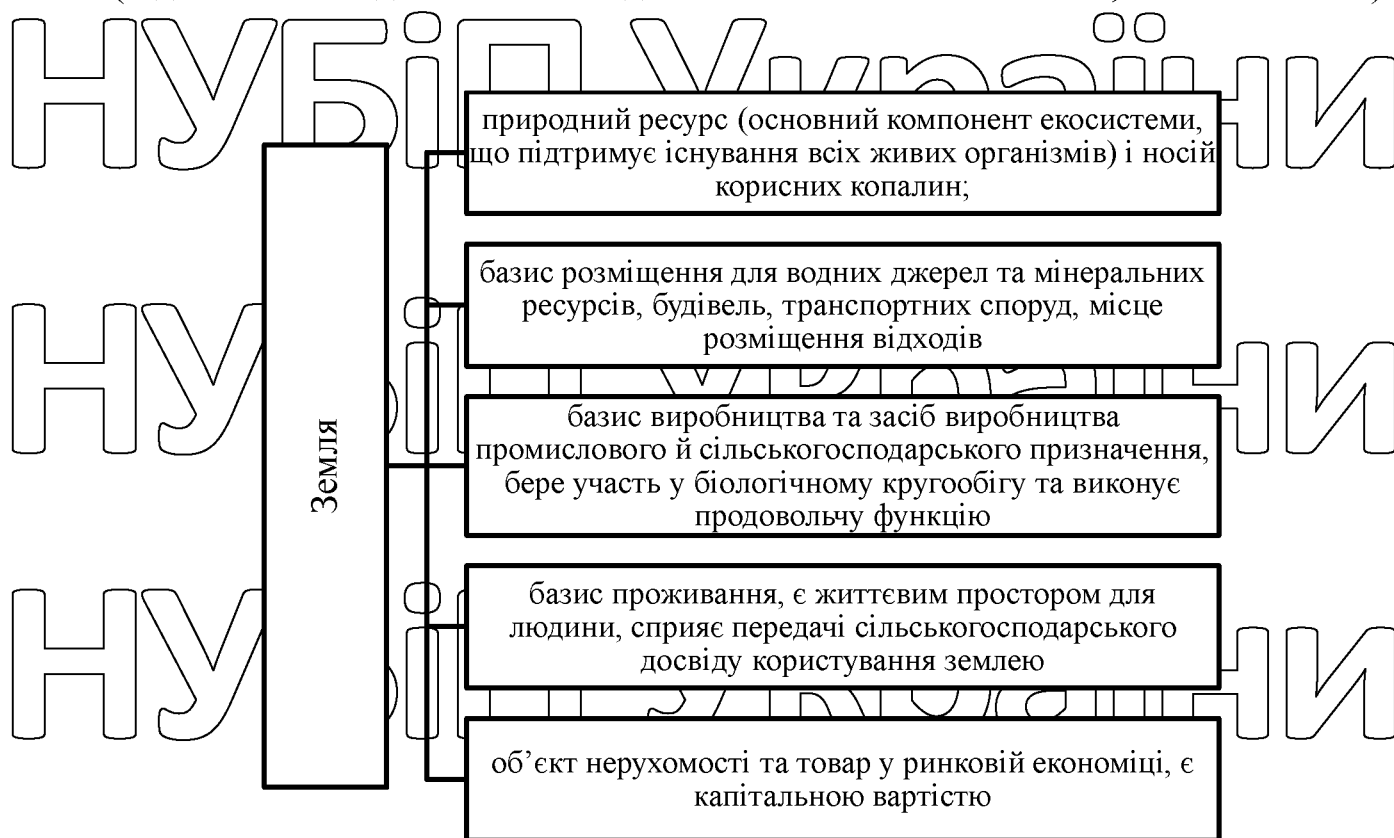
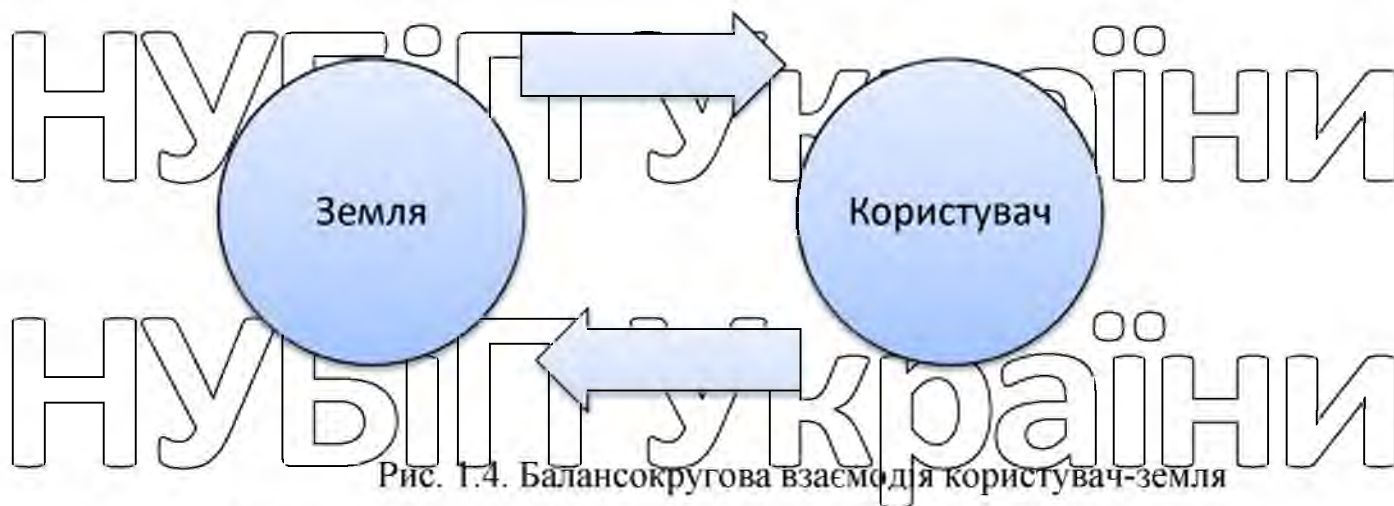

Рис. 1.3. Функції землі

Загалом землекористування – це просторове використання землі в балансокруговому процесі взаємовідносин земля – користувач, у якому користувач через залучення, відтворення та охорону впливає на землю, а земля також через процес віддачі (продукти харчування і не тільки) впливає на поведінку користувача [10]. При цьому умовно пропорція між залученням (використанням), виражена в кількості вкладеного капіталу, праці та добрив, має урівноважуватися з процесами відтворення та охорони землі, з одного боку, та виходом сільськогосподарської продукції (її обсягом) – з іншого. Будь-яке порушення рівноваги в цій пропорції призводить до еколого-економічних змін у процесі віддачі (рис. 1.4).

Джерело: за даними [12]

Оптимізація використання землі, на відміну від раціонального використання землі, передбачає встановлення екологічно доцільних і економічно вигідних співвідношень між різними видами сільськогосподарських угідь [9] з поступовим вилученням малопродуктивних, занадто еродованих та деградованих земель, тобто урівноваження антропогенних та природних екосистем.

Комплексний підхід до формування механізму зонування земель рекреаційного призначення, що базується на чіткому розмежуванні форм власності та видів використання рекреаційних територій подано в Додатку А. Відповідно до даної схеми передбачається екологізація економічних відносин з урахуванням ефективності господарської діяльності. Крім цього передбачено, що зони сезонного проживання, культурно-розважальна та комерційно-економічна зони будуть основою економічного розвитку територій. Для земель рекреаційного призначення пропонується нормативна грошова оцінка коефіцієнту дохідності для кожної зони рекреаційних територій. Ця розраховується за формулою:

$$K_d = \int (\sum_{i=1}^n D_i / B) \quad (1.1)$$

де D_i – i -ий показник економії бюджетних коштів, або додаткових надходжень від оздоровлення населення, диференціації навантаження на

економіко-екологічні зони та здійснення земельно-майнових операцій (визначається в гривнях);

B – додаткові витрати на організацію діяльності, утримання та розвиток рекреаційних земель відповідної зони (визначається в гривнях) [10].

Комплексна діагностика рекреаційних зон та протиріччя у їх оцінці дають підстави стверджувати про доцільність запровадження коефіцієнта рентабельності. Для його розрахунку необхідною умовою є розмежування рекреаційних зон за ознаками господарської та екологічної зон. Враховуючи складність складових відповідного коефіцієнта та несформованість методики

розрахунку економії, яку неможливо розрахувати кількісними методами, пропонується визначати експертами

Сформовано логіко-сміслову схему методики процесу еколого-економічної оцінки земель рекреаційного призначення (рис. 1.5), де виділено

два блоки оцінки: потенційна цінність та землекористування. До них відносяться, по-перше, оцінка рекреаційного потенціалу землі та інших природних ресурсів у наступній послідовності: інтегральна оцінка ландшафтно-рекреаційного потенціалу відповідної території; еколого-економічна оцінка рекреаційного потенціалу окремих природних ресурсів на відповідній

території; ландшафтне зонування з урахуванням рекреаційного потенціалу відповідної території та екологічне зонування земель за категоріями та видами багатofункціонального використання земель з урахуванням рекреаційного потенціалу; по-друге, еколого-економічна оцінка рекреаційного використання

земель, яка проводиться послідовно щодо рекреаційних ресурсів на стадії проектування та проектування (рекреаційні ресурси у розрізі; території рекреаційних ресурсів конкретних видів землекористування як сукупність земельних ділянок утворені на відповідних правах власності на землю та інші природні ресурси, рекреаційні ресурси на окремі земельні ділянки

рекреаційного призначення); рекреаційні ресурси в процесі поточної господарської діяльності/існуючого землекористування (рекреаційні ресурси конкретних видів землекористування як сукупність земельних ділянок, що

формується на основі відповідних прав власності на землю та інші природні ресурси та рекреаційні ресурси конкретних земельних ділянок, призначених для рекреації).

Рис. 1.5. Еколого-економічна оцінка рекреаційного потенціалу земельних та інших природних ресурсів і рекреаційного землекористування [8]

Методологічну основу еколого-економічної оцінки земель рекреаційного призначення визначають як узгодження (проектування) меж зон ландшафтно-рекреаційного потенціалу та екологічне районування земель за категоріями та видами багатofункціонального використання земель з урахуванням рекреаційного потенціалу як заснування кордонів підвидів рекреаційного

землекористування, а також територіального розміщення елементів системи: території (видів/підвидів рекреаційного землекористування); зони відпочинку; населені пункти; шляхи сполучення та пересування; характер використання землі та інших природних ресурсів.

1.3. Світовий досвід формування рекреаційного землекористування

За весь час свого існування кожна держава встановлювала власну схему управління земельним фондом, планувала охорону землекористування, розробляла заходи щодо підвищення ефективності використання земельних ресурсів, проводила дослідження в галузі екології, права, економіки, землеустрою. Будь-які заходи насамперед визначаються кліматом країни, складом ґрунту, гідрографією тощо.

До прикладу заходи щодо планування та організації раціонального землекористування, а також охорони земельних ресурсів адміністративно-територіальних утворень реалізуються в генеральній схемі землеустрою України, схемах землеустрою муніципальних та інших адміністративно-територіальних утворень, земельних схем використання та захисту.

У Німеччині, де планування доріг, зрошувальних систем, сівозмін було необхідне у великих поміщицьких господарствах, внутрішньогосподарський землеустрій як вид робіт виникнув на початку 19 ст. Нині ринок сільськогосподарських земель у цій країні перебуває під контролем держави задля унеможливлення спекуляції землею. Понад 90% земель перебуває у приватній власності [7]. Законодавством забороняється дроблення лісових та сільськогосподарських ділянок, їх відчуження та зміна дозволеного використання. Велику роль цьому відіграє контроль за раціональним використанням землі.

Німеччина є федеральною державою. Кожна федеральна земля розробляє свій комплекс (план) заходів щодо розвитку землекористування на підконтрольних територіях. Примітно, кожен план обговорюється на

громадських слуханнях. Міжгосподарське землеустрій переважно представлено консолідацією земель та регулювання землекористування [8]. Відповідно кожна земля на своїй території здійснює захист рекреаційного землекористування, шляхом прийняття місцевих законодавчих актів.

У Фінляндії рівні управління поділяються на центральний, регіональний та місцевий. Законодавство Фінляндії дає місцевим органам влади право переважної купівлі нерухомості, це можна зробити з метою захисту інтересів муніципальної влади. Примітно, що у Фінляндії досить сприятлива екологічна ситуація, що позитивно позначається як якості землі, а й якості продукції.

Державна політика спрямована на зниження рівня сільськогосподарського виробництва до рівня самозабезпечення. Землепорядкування входить до функцій органів державної влади та місцевого самоврядування. Територіальне планування складає державному, обласному і муніципальному рівнях.

Землепорядкування сільської місцевості орієнтоване на природоохоронні заходи [13].

У США є два основні рівні влади – федеральний та рівень штатів. Крім того, відсутнє єдине законодавство у сфері планування та забудови земель.

Кожна держава сама розробляє відповідні документи відповідно до своєї програми розвитку та устрою території. Для цього в уряді штату є спеціальні відділи, які називаються Управлінням планування. Контроль за забудовою перебуває у компетенції держави з частковою передачею повноважень органам місцевого самоврядування. Зонування є основою планування території.

Сформовано систему законодавства, що обмежує переорієнтацію земель на інші категорії, зміну призначення та захист рекреаційних зон. При плануванні використання земель велику роль відіграє їхня економічна оцінка, а також рівень економічних вигод від використання її в тому чи іншому напрямку діяльності [14].

Канада є конституційною монархією. Планування та організація землекористування тут мають спільні риси з англійською системою та мають ієрархію федеральну, провінційну (одиницею адміністративно-

територіального поділу в Канаді є провінція) та місцева. У Канаді понад 90% землі перебуває у державній власності. Більшість сільськогосподарських угідь (близько 98%) перебуває у приватній власності. Законодавство (основна його частина) здійснюється провінційною владою. У деяких провінціях запроваджено дуже суворі заходи у разі порушення правил використання земельних угідь та рекреаційних об'єктів (Британська Колумбія, Ньюфаундленд, Квебек).

У Великобританії основним власником землі є королівський уряд, тому купівля-продаж прав на землю переважає як основний вид угод із землею в країні. Зміна дозволеного використання підлягає жорсткому контролю з боку держави, оскільки безпосередньо змінює ціну земельної ділянки. Територіальне планування здійснюється на всіх рівнях управління – державному, регіональному та місцевому. Велика Британія широко використовує принципи територіального землеустрою. Департамент довілля, продовольства та сільського господарства займається моніторингом земель та ґрунтів в Англії, а також захистом рекреаційних об'єктів.

У Голландії відбувається постійний оборот землі, тому територіальне планування є основою діяльності, пов'язаної з використанням та охороною земель. При вирішенні завдань народного планування використовується землевпорядна класифікація, що враховує особливості ґрунтів, гідрологічні умови та клімат. Вирізняють такі види використання: рілля, пасовища, сади, ліси, заповідники, спортивні майданчики, малоповерхова житлова забудова, магістральні дороги [9].

Австрія є федеративною державою, тому рівні влади поділяються на федеральний, регіональний та місцевий. Високо розвинений територіальний землеустрій, який перебуває у компетенції всіх рівнів влади та активно досліджується надалі.

На федеральному рівні розробляються основні закони, що регулюють землекористування у конкретних адміністративних утвореннях. На місцевому рівні вирішуються завдання планування усеї підконтрольної території

розробляється концепція забудови, план землекористування, план забудови. Велика увага приділяється охороні земель, безпосередньо близько трьох чвертей селян Австрії отримують державну підтримку для реалізації природоохоронних заходів. Важливу роль у цьому відіграє вступ держави до Європейського Союзу [11].

Одним з основних напрямків формування та розвитку системи збалансованого землекористування є вдосконалення механізмів розвитку земельних відносин, що полягає у визначенні адміністративно-правових, організаційних, фінансово-економічних та соціально-психологічних механізмів з конкретним набором інструментів підвищення екологічного, економічного та соціального ефекту у земельно-ресурсній сфері.

У Європі землеустрій активно фінансується, і функції землеустрою як такі не втрачаються, лише удосконалюються. Зазначається збільшення банків, які готові працювати з аграрним сектором економіки, власниками земель рекреаційного напрямку, надаючи кредити на дуже вигідних умовах. Державні субсидії на земельні ділянки в Україні знаходяться на дуже низькому рівні, порівняно з країнами Євросоюзу та Америки. З боку наших закордонних колег відзначається висока технічна оснащеність землевпорядного процесу.

Виділені зарубіжні інноваційні форми захисту та управління земельними ресурсами та рекреаційними зонами дозволяють вирішити актуальні проблеми земельної реформи в Україні та збільшити захист рекреаційних земель кожного регіону нашої країни.

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ІЗ РЕКРЕАЦІЙНОЮ МЕТОЮ

2.1. Методологія процесу еколого-економічної оцінки рекреаційного землекористування

Одним із важливих інструментів на сучасному етапі розвитку земельних взаємовідносин є землеустрій, який згідно із Законом України «Про землеустрій» передбачає комплекс соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональну організацію територій адміністративно-територіальної освіти, діяльності суб'єктів господарювання, що здійснюється під впливом соціально-виробничих відносин та розвитку продуктивних сил [1].

У той самий час це визначення не є повним, оскільки «землеустрій передбачає як комплекс соціально-економічних та екологічних заходів, вкладених у регулювання земельних відносин», а й управління земельними ресурсами, оскільки управління є процесом стратегічного характеру, а регулювання – це тактична діяльність. Однак це впливає із статті 184

Земельного кодексу України, яка передбачає:

визначення чітких меж адміністративно-територіальних утворень, землеволодіння та землекористування в районі;

- розробка національних та регіональних програм використання та охорони земель;

- складання ключових схем землеустрою, розробка техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель відповідних адміністративно-територіальних утворень;

- обґрунтування визначення меж територій з особливим природоохоронним, рекреаційним режимами, що підлягає високому рівню охорони;

- складання проектів відведення земельних ділянок;

- складання проектів упорядкування наявних землеволодінь та землекористувань та створення нових;

- визначення меж певних земельних ділянок;

- підготовка документів, що засвідчують право власності чи право користування землею;

- створення проектів землеустрою, які надають чітке еколого-економічне обґрунтування сівозмін, землеустрою, а також розробку заходів щодо передбачуваної охорони земель;

- здійснення авторського нагляду за виконанням проектів з використання та охорони земель;

проведення топографо-геодезичних, картографічних, ґрунтових, геоботанічних та інших особливостей межування та розвідок

У цьому контексті з процесом управління ототожнюються загальнодержавні та регіональні програми використання та охорони земель, що

передбачають систему аргументованих наукових прогнозів про стан об'єкта в майбутньому, який матиме імовірнісний, але досить достовірний характер, що ототожнюються з процесом управління та складання схем землеустрою,

розробки техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель,

тобто Програми та Схеми використання та охорони земель є основою для реалізації земельної політики та управління. Інші положення щодо змісту землеустрою на тлі Програм і Схем використання та охорони земель

ототожнюються з процесом регулювання земельних відносин.

Таким чином поняття управління та регулювання слід розглядати у взаємозв'язку та взаємозалежності, що дозволить охопити сукупність уявлень про основи наукового пізнання та пізнавальної діяльності, орієнтованої на ефективне використання рекреаційних ресурсів [10].

Загалом питання, пов'язані із землеустроєм, формують управлінські рішення, які слід розглядати через призму програми-схеми-проекту-робочого проекту щодо використання та охорони рекреаційних ресурсів. Тобто раціональне використання рекреаційних ресурсів може бути забезпечене за

умови дотримання економічних законів та законів природи на основі структурно-системного методу вивчення.

На практиці слід зазначити, що якщо національна програма використання та охорони земель може бути реалізована в народногосподарському плані розвитку всіх галузей господарства, то територіальна єдність освоєння рекреаційних ресурсів може бути досягнута лише при затвердженні схеми використання рекреаційних ресурсів надзвичайно важливої ланки землеустрою.

У схемах використання рекреаційних ресурсів доцільно відобразити такі питання:

- сучасний рівень використання рекреаційних ресурсів;
- оцінка сучасного землеустрою: склад та співвідношення земель, їх кількісний та якісний стан, розподіл за характером використання територій, наявність рекреаційної та туристичної інфраструктури та правовстановлюючих документів, реєстрація у комп'ютерній базі даних;
- визначення потреби в рекреаційних зонах з урахуванням перспектив розвитку рекреаційно-туристської галузі;

- підвищення продуктивності рекреаційних зон на основі оптимізації їх цільового використання;

- план благоустрою території рекреації (лісовпорядкування, водне господарство, землеустрої, генеральні плани забудови),

- план правового забезпечення розвитку рекреаційних зон;
- план підготовки та розміщення кадрів, що забезпечує раціональне використання рекреаційних ресурсів;

- визначення цільових обсягів та порядку реалізації заходів, передбачених схемою раціонального використання рекреаційних ресурсів, їх цільової вартості та джерел фінансування [9].

Реалізація такої схеми можлива за умови координації наукової та практичної діяльності, широкого обміну інформацією та передовим досвідом, підготовки відповідних фахівців цього профілю.

Наприклад, у складі групи експертів землевпорядкування було розроблено пропозиції щодо складання схеми використання та охорони рекреаційних зон регіонального ландшафтного парку «Гранітно-степове Побужжя», площа якого становить 6 264,86 га, що відображають належність території парку до тієї чи іншої функціональної зони, її площу та характер використання. Вся робота була поділена на три етапи:

1. Підготовчий, внаслідок якого було проаналізовано картографічний матеріал як інструмент розробки схеми, вивчено літературні джерела та звіти про роботи, проведені на даній території у попередні роки.

2. Польовий, де було проведено попередню оцінку природно-ресурсного потенціалу територій, за результатами якої проведено функціональне зонування.

3. Камерний етап – у ході якого здійснюється виготовлення картографічного матеріалу з нанесенням меж функціональних зон, визначення їх площі і т.п.

За результатами виконаних робіт на території ландшафтного парку відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» сформовано такі функціональні зони:

- охоронна зона – 581,6 га (9,3%);
- регульована рекреація – 3139,5 га (50,2 %);
- стаціонарна рекреація – 45,2 га (0,7%);
- Економічна зона - 2498,5 га (39,8%) [4].

При цьому територію регульованої рекреації планується використовувати для створення дендрарію, проведення екскурсій, спортивного та самодіяльного туризму, пляжного та купального відпочинку населення, збору грибів, лікарських трав, відвідування історичних місць тощо.

Стаціонарні рекреаційні зони передбачені для будівництва стаціонарних об'єктів відпочинку готелів, кемпінгів, санаторно-курортного лікування населення, створення турбази.

На основі схем використання рекреаційних ресурсів розробляється землепорядний проект, що є комплексом нормативних, економічних та технічних документів з обґрунтування заходів щодо використання та охорони земель, які передбачається реалізувати протягом 5-10 років та більше.

Важливою умовою є необхідність детального картографування взаємозв'язку між землеустроєм і перспективними планами розвитку рекреаційних територій [9].

Освоєння землепорядних проектів має велике значення, проте характерною рисою сьогодення є незадовільний стан реалізації землепорядних проектів. Це свідчить про стереотипи ручного управління рекреаційними територіями, що можуть бути причиною суб'єктивізму і волонтаризму у сфері рекреаційно-туристичної галузі, її низької ефективності.

З метою деталізації окремих забудов, передбачених проектом землеустрою, розробляється додатковий проект. Робочі проекти землеустрою є сукупність нормативних, економічних та технічних документів щодо використання та охорони земель, що містять розрахунки, описи, креслення технічних рішень, кошторису, виконання яких передбачається здійснити протягом 2-3 років. Прикладом цього може бути обґрунтування кошторисної вартості розміщення екологічних стежок, малих архітектурних форм, дорожньої мережі тощо.

Але є низка проблем щодо вдосконалення землеустрою, викликаних розвитком продуктивних сил країни, зміною земельних відносин, зростанням наукових знань тощо.

Одним із недоліків теорії у практиці землеустрою є те, що вона обмежена рамками сільськогосподарських формувань та спрямована на регулювання лише земель сільськогосподарського призначення. Детальне внутрішнє облаштування рекреаційних зон має здійснюватися на підставі відповідних проектних матеріалів (генпланів тощо) з урахуванням аналізу існуючого рівня рекреаційної забудови, оцінки рекреаційного потенціалу, визначення пропускну здатності зони відпочинку, що містять таку інформацію [8].

- аналіз існуючих об'єктів відпочинку, туризму, санаторно-курортного лікування, інфраструктури тощо;

- визначення рівня фактичної забезпеченості населення місцями у місцях відпочинку та порівняння його з нормативними даними;

- оцінка основних місць відпочинку, їх комфортності та відповідності даної категорії;

- виявлення та уточнення функцій рекреаційних зон;

- вивчення природно-кліматичних умов;

- оцінка територій за ступенем унікальності рекреаційних територій, їх привабливості для цілей організації різних видів відпочинку, туризму, екскурсійної діяльності;

- визначення потреби населення в рекреаційних зонах;

- обґрунтування місткості рекреаційних зон та ін.

За результатами отриманих відомостей у процесуальному порядку виконується комплекс землепорядних заходів, внаслідок яких визначається площа даних територій, надається кадастровий номер та вноситься до Державного реєстру. Кадастрові матеріали необхідні для контролю за охороною земель, економічного та екологічного обґрунтування бізнес-планів та проектів землеустрою.

Такий інструмент управління, як державний контроль за використанням та охороною рекреаційних зон, полягає у дотриманні органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами чинного законодавства, запобіганні порушенням законодавства України, дотриманню норм та правил у сфері використання та охорони земель, запобіганні забрудненню земель та ін [12].

Моніторинг як інструмент управління є системою спостереження за станом рекреаційних територій з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, попередження негативних процесів та усунення їх наслідків.

Економічне регулювання раціонального використання рекреаційних територій як інструмент управління передбачає економічне стимулювання,

відшкодування збитків, адекватних завданих збитків, сплату податків та орендної плати за користування землею.

Стандартизація та нормування в галузі охорони земель спрямовані на забезпечення екологічної та санітарно-гігієнічної безпеки громадян шляхом прийняття відповідних нормативів та нормативів, що визначають вимоги до якості земель, допустимого антропогенного навантаження на групи та окремі території та ін.

Такий управлінський інструмент, як встановлення права земельного сервітуту, тобто права третьої особи на обмежене відплатне чи безоплатне користування чужою земельною ділянкою, знаходить широкий спектр застосування у процесі земельних відносин, який подано у Земельному кодексі України [7].

Щодо управління рекреаційними зонами, то вони в більшості випадків є прямим відображенням чинного земельного законодавства. Кожна стаття Земельного кодексу кожен його пункт є предметом господарювання. Законодавчо визначено навіть принципи рекреаційного землекористування, а саме:

1. взаємопоєднання особливостей використання землі як територіальної бази, природного ресурсу та основного засобу виробництва;
2. забезпечення рівноправності власності на землю кожного з власників: громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави;
3. невтручання держави або мінімальне її втручання у здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами їх прав щодо володіння, користування та розпорядження землею, за винятком випадків, передбачених законом;
4. забезпечення ефективного та раціонального використання та охорони земель;
5. забезпечення гарантійних прав на землю;
6. пріоритет вимог екологічної безпеки [2].

Щодо формування методик управління рекреаційними зонами з функціонального погляду, то значну роль грають методи управління, тобто способи досягнення мети. Наука нині виділяє низку можливих методів управління земельними ресурсами, зокрема рекреаційними зонами так в одній із робіт були сформовані такі методи управління [10]:

- соціальні та соціально-психологічні;
- економічні, спричинені економічними стимулами;
- правові, до яких належать норми та правила, що визначаються переважно земельним законодавством та обов'язкові для виконання;

- землеустрій, як сукупність правових, соціальних, економічних та інших методів, з допомогою яких встановлюються обмеження використання земель, правила охорони земель;

- організаційно-розпорядчий, на основі прямих вказівок.

Існують вчені, що підтримують такі методи управління рекреаційними ресурсами: адміністративно-правовий, екологічний метод самоврядування, інформаційний метод, психологічний метод, професійний метод, економічний метод, плановий метод, ринковий метод, метод управління.

Інші виділяють такі методи управління: організаційно-управлінський, економічний та соціально-психологічний.

З змістовної точки зору перераховані вище методи управління об'єднують те, що всі вони являють собою симбіоз землеустрою та управління, абсолютно різних за своїм змістом і суттю.

Поряд із цим є підстави вважати, що економічний метод, орієнтований лише на економічне стимулювання, також не відображає його сутності, оскільки економічні методи включають також плату за землю, ренту за користування землею, відшкодування збитків, що рекомендується чинним земельним законодавством, та заходи заохочення, що включають:

- надання податкових та кредитних пільг громадянам та юридичним особам, які здійснюють за рахунок власних коштів заходи, передбачені державними та регіональними програмами використання та охорони земель;

- виділення коштів із державного або місцевих бюджетів громадянам та юридичним особам для відновлення колишнього стану земель, порушених не з їхньої вини;

- звільнення від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії сільськогосподарського освоєння або покращення їхнього стану відповідно до державних та регіональних програм;

- компенсація за рахунок бюджетних коштів зменшення доходів землевласників та землекористувачів в результаті тимчасової консервації деградованих і малопродуктивних земель, які стали такими не з їхньої вини, і т.

д. [13].

Згідно з визначенням, даним у науковому джерелі, правові методи прямо чи опосередковано не впливають і не можуть впливати на ефективність управлінського рішення, оскільки це різновид адміністративного методу управління. Адміністративне регулювання неможливо здійснити поза межами правових і стандартів.

Що стосується управлінських та соціально-психологічних методів, то це насамперед методи управління. Управління рекреаційними зонами забезпечується економічними методами та методами технологічного впливу (землеустрій, земельний кадастр, моніторинг земель, державний контроль за використанням та охороною земель та ін.).

Отже, у контексті даного дослідження результатом успішного вирішення комплексних завдань щодо забезпечення високої ефективності управління рекреаційними територіями та його адекватності характеру соціальних змін є необхідність глибокого наукового аналізу та розробки методологічної бази управлінської діяльності. Методичний інструментарій управлінської діяльності створить надійну теоретичну базу для ефективного управління рекреаційними територіями, дозволить сформувати надалі нові виробничі відносини у сфері їх використання та охорони.

2.2. Уточнення та доповнення класифікації земель за рекреаційною придатністю та функціональними видами рекреації

Придатність земель для організації зон відпочинку визначається якістю природних ресурсів задоволення потреб людей у рекреації. Загалом Україна має потужний рекреаційний потенціал, який при правильному використанні дасть змогу забезпечити не лише економічне зростання, а й повноцінний відпочинок та оздоровлення населення. Це насамперед пляжі на узбережжі Чорного та Азовського морів (протяжністю 2870 км) та неповторні мальовничі ландшафти Криму та Карпат. Рекреаційні ресурси Полісся є важливими для відпочинку населення. Тут великі масиви лісів, зокрема соснових, переважають м'яка тепла зима та досить волого літо. Є велика кількість прісних озер; повноводні річки повільно течуть у низьких берегах.

Якість земельних ресурсів, що використовуються з рекреаційною метою, можна визначити за кількістю днів, протягом яких відпочиваючі використовують одиницю земельної площі для рекреації. Тобто, за придатністю земель можна виділити інтенсивні та екстенсивні форми рекреації. При інтенсивній формі рекреації на одиниці території може розташовуватися відносно більша кількість людей, тоді як екстенсивна форма рекреації потребує значно більшої території однієї людини [7].

Поряд із класами зазначена класифікація може включати підкласи, що характеризують вид можливого використання території: рекреаційне використання природних ресурсів та умов, лікувальні мінеральні води; організація пірськолижних центрів; організація баз відпочинку та оздоровлення у районах хвойних лісів; використання привабливої чи мальовничої рослинності; використання історичних місць та місць археологічних розкопок; організація кемпінгів у гірських районах; використання естетично привабливої чи мальовничої місцевості; використання малих водосховищ та гірських річок; сімейний відпочинок чи інші види рекреаційного використання (туристичні мисливські будиночки); спостереження за дикими тваринами та птахами в

природних умовах; огляд культурних ландшафтів, цікавих із соціальної, лісової, сільськогосподарської точок зору; відвідування території з рельєфом, які можна використовувати для піших прогулянок, вивчення природи або естетичних інтересів; мальовничі місця для спостереження ландшафтом; різні фактори, які можна використати з метою відпочинку; береги річок, які підходять для пляжів; постійні місця відпочинку на заміських територіях та ін. Такі уточнення класифікації земель дозволяють на якісному рівні враховувати інтенсивні та екстенсивні форми відпочинку, але не враховують функціональні види відпочинку, які нині перевищують тисячу.

Залежно від можливої інтенсивності використання земельних ресурсів з метою рекреації нині виділяють 7 класів рекреаційних земель (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Класифікація земель за придатністю до використання з рекреаційною метою

Клас	Придатність до використання за функціональним призначенням
I	Землі можуть високоактивно використовуватися з рекреаційною метою протягом року для одного або кількох інтенсивних форм відпочинку (популярні ландшафти чи схили гір, хвойні ліси)
II	Землі можуть високоактивно використовуватися протягом року для однієї або кількох форм відпочинку
III	Землі можуть помірно активно використовуватися для відносно інтенсивних форм відпочинку
IV	Землі, придатні для середньоактивного використання протягом року при екстенсивних формах відпочинку
V	Землі, придатні для середньонизького використання протягом року при екстенсивних формах відпочинку
VI	Землі, придатні для низького використання протягом року при екстенсивних формах відпочинку
VII	Землі, не придатні для використання з рекреаційною метою

Розвиваючи підходи до класифікації земель, розроблені науковцями, наступні наукові діячі представляють нові методичні підходи до класифікації земель рекреаційного призначення. Запропоновано п'ятирівневу ієрархічну систему класифікації цільового призначення земельних ділянок, кожна з

позицій якої містить двозначний числовий код. Загальна структура цифрового коду класифікатора відповідає такій схемі:

XX . XX . XX . XX . XX

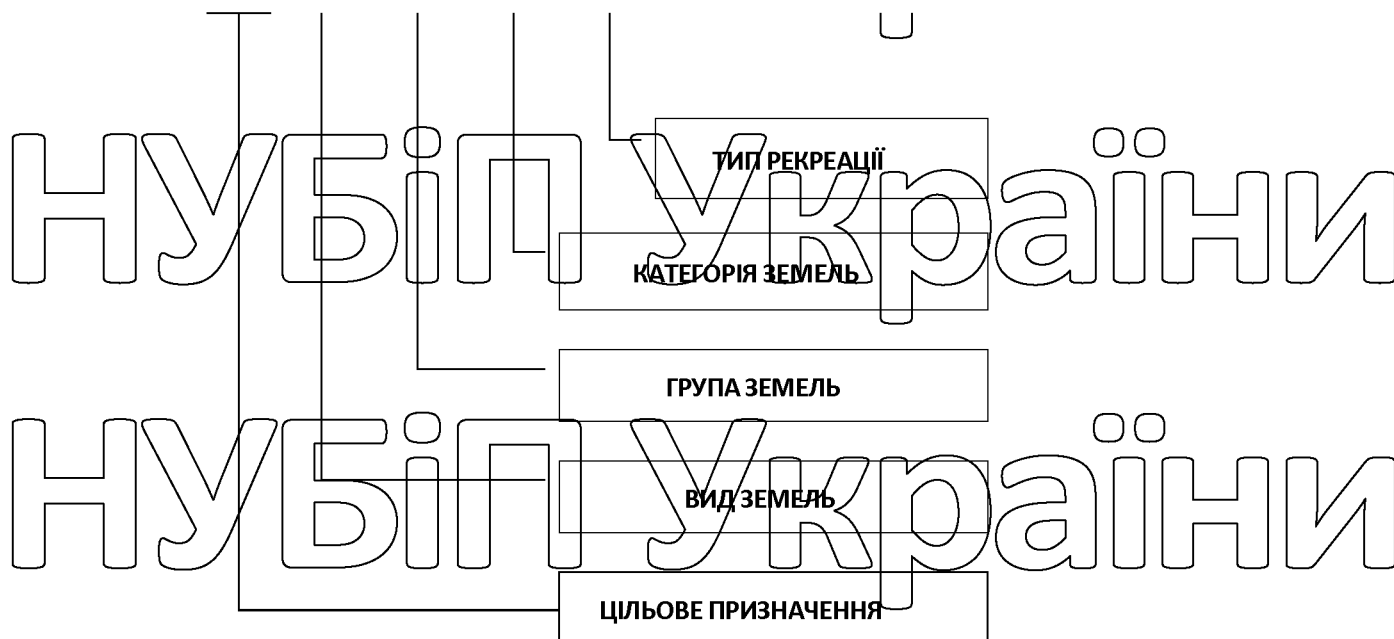

Рис. 2.1 Структура цифрового коду класифікатора земель [6]

На рівні класифікаційного угруповання «категорія земель» деталізується відповідно до поділу земель за ключовим цільовим призначенням згідно зі статтею 19 Земельного кодексу України. Землі запасу варто виділити окремо, як десятий класифікаційний виділ цього рівня, що до 01.01.2002 року розглядалися як окрема категорія земель і після цієї дати взагалі не віднесені до іншого основного цільового призначення.

Групи земель виділяються відповідно до деталізації категорій земель у Земельному кодексі України й інших законодавчих актах. Наприклад, категорія «землі житлової та громадської забудови» поділяються на групи «землі житлової забудови» і «землі громадської забудови».

На практиці землі поділяють на види враховуючи тип забудови, яка здійснюється на земельній ділянці, згідно з ДК БС або за типами особливо цінних об'єктів, розташованих на ділянках.

Цільове призначення земельних ділянок різняться у межах виду земель і характеризує безпосередній спосіб використання (експлуатації) земельної

ділянки. Якщо вид земель не поглиблюється окремими цільовими позначеннями земельних ділянок, а сам розглядається як цільове призначення, четвертій позиції цифрового коду надається значення «00».

Для земель, які можуть бути використані з рекреаційною метою, доцільно запровадити п'ятий розділ класифікації, який повинен визначати функціональний вид рекреації, який може здійснюватися на земельній ділянці за такими функціональними напрямками [12].

10 Гірська рекреація: 11 організація пішохідних прогулянок та походів 12 скелелазіння або льодолазання 13 катання на гірському велосипеді або мотоциклі 14 катання на лижах або сноубордінг 15 каньонінг;

20 Лісова рекреація: 21 організація пішохідних прогулянок та походів 22 організація кемпінгів 23 спостереження за дикими тваринами та птахами 24 парковий відпочинок;

30 Пляжний і морський відпочинок: 31 морські прогулянки на човнах 32 підводне плавання з аквалангом 33 парасейлінг або віндсерфінг 34 риболовля 35 водні види спорту;

40 Прісноводна рекреація: 41 риболовля 42 річкові прогулянки на човнах 43 веслування і рафтинг 44 водні види спорту;

50 Сімейна рекреація: 51 атракціони 52 сафарі-парк; 60 Історико-культурна рекреація: 61 етнокультура 62 культурні та історичні пам'ятки.

Класифікація земель рекреаційного призначення є важливим інструментом їхнього обліку та встановлення режиму використання. Належний облік земель рекреації з урахуванням функціональних видів рекреації покращить стан обліку земель у державному земельному кадастрі, а також закладе передумови контролю за раціональним використанням земель рекреації, у тому числі тих, що входять до складу встановлених функціональних видів відпочинку.

2.3. Ключові методичні підходи до оцінки використання рекреаційного потенціалу земель

Однією із складових загальної економічної ефективності рекреаційного господарства є ефективність його територіальної організації – ступінь використання (з урахуванням) ресурсних, інфраструктурних, економічних, соціальних, екологічних та управлінських переваг (особливостей) території для створення певного оптимального обсягу рекреаційних послуг та рекреаційних товарів за мінімально можливих витрат ресурсів (природних, трудових, фінансово-економічних та ін.).

Тобто використання (облік) особливостей та природних характеристик даної території може бути свого роду каталізатором, що дає час, необхідний для її створення та доставки споживачеві, фактором, що знижує ресурсні витрати або запобігає їх. Отже, першим кроком у забезпеченні ефективності розвитку рекреаційного господарства має стати оцінка території регіону (у разі адміністративного району) на наявність і масштабність її потенціалу розвитку [3].

Розроблений алгоритм вивчення потенційних можливостей формування та територіальної організації рекреаційного господарства регіону має сприяти вирішенню цього завдання.

Принципами створення такого алгоритму були:

- використання системного та регіонального підходів;
- використання системи загальнонаукових та спеціальних методів;
- множинність опису (застосування кількох методів оцінки деяких предметів чи явищ);
- цілісність та взаємопов'язаність;
- ієрархічність, послідовність та цілеспрямованість;
- наявність даних для розрахунку;
- можливості практичного застосування [6].

Враховуючи об'єктивну наявність різних особливостей території регіону,

дана характеристика визначається такими модулями:

- ресурсно-екологічний;
- соціально-демографічний;
- економічні та інфраструктурні;
- управлінський.

Кожен із вищеперелічених модулів передбачає розгляд окремих блоків та питань з використанням різних методів, способів розрахунку та оцінки, заснованих на аналізі різних джерел та інформації та спрямованих на отримання певних результатів.

Методологія є сукупністю методів дослідження, що дозволяють вирішити конкретне завдання, наприклад, показати ступінь ефективності будь-якого процесу або виявити резерви зростання продуктивності праці, ресурсозбереження. Завдання може бути різноманітними, тому методи неможливо знайти перераховані [5].

Методика, по-перше, показує послідовність операцій, алгоритми вирішення поставленого завдання, по-друге, вказує на сам характер операцій, дій, вправ, що дозволяють змістовно розкрити досліджувані процеси, по-третє, спрямована на кількісну оцінку процесу (не завжди, але в більшості випадків так, тому що тільки в цьому випадку аналіз може бути завершений, по-четверте, формуються певні результати аналізу, виконаного за певною методикою.

У процесі реалізації циклу регулювання використання та охорони земельних ресурсів планової діяльності передують такі дії в рамках прогнозування:

- 1) визначення меж планування;
- 2) забезпечення органів, уповноважених для проведення планування, вихідними показниками, необхідними для складання плану;

3) надання плануючим органам можливості вибору шляху досягнення мети;

- 4) попередження органів, уповноважених на ведення планування, пре

можливі наслідки розробки та реалізації плану [10].

У цьому виявляється єдність та взаємодія планування та прогнозування. У той самий час між прогнозуванням і плануванням існують принципові відмінності, зокрема:

1. Прогнозна інформація має орієнтовний характер і з'являється в результаті конкретної прогностичної діяльності. Планування засноване на суворіших і точніших методах розрахунку. Прогнозування використання та охорони земельних ресурсів. Оцінка досягнутих результатів: облік, оподаткування, контроль, зіставлення прогнозних, планових та фактичних показників. Планування раціонального використання та охорони земель на основі аналізу рівня добробуту. Реалізація розробленого плану: організація території, проектування, оперативне управління.

2. У прогнозі можуть бути розглянуті альтернативні шляхи вирішення проблеми. План завжди має конкретний характер, тобто досягнення будь-якого показника забезпечується виконанням певних дій.

3. Планування спрямоване на прийняття та практичну реалізацію управлінських рішень, мета прогнозування – створення наукових передумов для прийняття таких рішень [8].

В основу методичних підходів до оцінки природно-ресурсного потенціалу має бути покладено принцип комплексності, що дозволить максимально повно та об'єктивно проаналізувати кількісний, якісний та видовий склад природних ресурсів конкретної території.

Досвід розвинених країн показує, що в основі земельної політики державних та регіональних органів лежить необхідність залучення земельних ресурсів до активного господарського обігу. Динамічність, можливість управління, визначення та оцінки земельного потенціалу в різних варіантах диктують доцільність поділу його на декілька видів: фактичний земельний потенціал та розрахунковий земельний потенціал.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ «БУКОВЕЛЬ»

3.1. Особливості організації землекористування рекреаційних територій ТК «Буковель»

ТК «Буковель» на сьогоднішній день вважається найбільшим гірськолижним курортом України, що розташований неподалік від села Полянний Яремчанської міської ради, біля підніжжя гори Буковель на висоті 920 метрів над рівнем моря, звідси і пішла назва курорту. Особливістю його є розташування на п'яти горах: Буковель (1127 м), Бувчинець (1455 м), Довга (1373 м), Бабин Погар (1 180 м), Чорна Клева (1 241 м). Найвищою точкою Буковелю вважається гора Довга – 1372 м. Курортний сезон має тривалість з кінця листопада до середини/кінця квітня, в залежності від погодних умов та різних вірусів та пандемій, як це наприклад було в 2020 році, тому курортний сезон був зірваний в результаті пандемії COVID-19 [3].

Створено ТК «Буковель» як курорт було в 2000 року, в результаті підписання спільної угоди про створення туристично-рекреаційного комплексу цілолітнього функціонування між ТЗОВ «Скорзонера» та фірмою «Горизонт Аль». В цьому ж 2000 році було проведено передпроектні дослідження території, розглянуто всі ймовірні варіанти розміщення гірськолижних полів і осей канатних доріг першої черги. На території майбутнього курорту працювали провідні іноземні компанії, зокрема австрійська фірма Plan-Alp і канадська Ecosign, їх основними завданнями було: дослідження території та складання майстер-плану майбутнього гірськолижного курорту.

Створення гірськолижного курорту в Карпатах була досить перспективною ідеєю, оскільки вважається, що 99% людей, які спробують покататися на лижах, вже не відмовляться від цих емоцій. А на сьогоднішній день, при використанні сучасних технологій виготовлення лиж і сунутних

предметів, навчитися кататися можна вже за два-три дні, крім цього дані новітні технології роблять катання безпечним і комфортним, а вибір складності схилів уже залежить від бажання і фізичної підготовки кожної людини.

Спочатку «Буковель» був запланований як невеликий курорт, передбачалася побудова 2-3 витягів, декількох котеджів, потім, об'єднавшись з

фінансовими колами, за підтримки і фактичного фінансування «ПриватБанку», розробили більшу програму: побудувати у Буковелі-Поляниці великий сучасний гірськолижний курорт європейського рівня: 120 км лижних трас, 22

основні і 4 допоміжні витяги для транспортування людей і для початківців, всі

їх забезпечити осніженням штучним снігом, забезпечити проживання 12 тис. і катання до 20 тис. осіб. Передбачалося, що Буковель прийматиме для спусків

більше туристів чим зможе розмістити спеціально з тією метою, щоб залишити лижників, які будуть приїжджати з сусідніх міст і житимуть в приватних

садибах та готелях сусідніх сіл – Поляниці, Яблуниці, Яремчі, Татарова, таким

чином розвиватиметься не лише Буковель, а й території та міста, що розташовані поруч за рахунок напливу туристів та лижників в сезон.

Поняття «курорт світового класу» охоплює не тільки якість гірськолижних трас, це комплекс, що передбачає можливість комфортного

проживання та харчування, а отже, якщо не буде відповідних готелів, це вже не буде курорт, якщо не буде відповідних витягів, осніження трас, системи

безпеки – теж не курорт, таким чином нема сенсу робити щось та вкладати кошти в справу, що не відповідає рівню міжнародної туристичної

гірськолижної інфраструктури.

Наприкінці 2001 року відбувся запуск першої канатної дороги туристичного комплексу – витягу довжиною 691 м на північному схилі гори Буковель.

Паралельно з будівництвом канатної дороги розроблялися та прогнозувалися варіанти розміщення парнокрісельної канатної дороги на

північно-західному схилі г. Буковель. Вже у вересні-жовтні 2002 р. цей проект було реалізовано у вигляді канатної дороги довжиною 1000 м.

В 2003 році відбулося відкриттям другого схилу траси 2А і

двукресельного витягу. У 2004 році було відкрито трасу 7А, на якій було розпочато підготовку до створення масштабної гірськолижної арени і розміщено бугельний підйомник.

За період зимового сезону 2003-2004 років на території ТК «Буковель» відпочивало 48 тис. чоловік, а в 2004-2005 роках туристів становило 206 тис. осіб. Через рік у зимовий сезон 2006-2007 років гостей курорту налічували близько 400 тис. осіб. За сезон 2008-2009 років курорт відвідало близько 850 тис. туристів.

Починаючи з 2010 року на курорті було зареєстровано 1,2 мільйона денних відвідувань, при цьому від 10% до 21% від загальної кількості відпочивальників складають іноземні туристи [4].

У 2012 році гірськолижний курорт Буковель вважався найбільшим швидкозростаючим гірським курортом світу.

Курорт «Буковелі» передбачався, як місце де можна не лише розважитися, але й оздоровитися під час відпустки, так з 2008 року курорт перетворився на оздоровчий і спа-центр. На сьогоднішній день на території курорту діє центр, який оснащений сучасним медичним та діагностичним обладнанням, що допомагає людям з проблемами опорно-рухового апарату, сечових шляхів і кишкового тракту. До послуг відпочиваючих представлено одночасно кілька оздоровчих SPA-центрів, джерела мінеральної води "Буковельська-1" і "Буковельська-2" (гідрокарбонатно-натрієвої води, аналогі "Нафтусі"), крім цього повітря Карпат і лікувальний клімат – це додатковий плюс до відпочинку та здоров'я.

Буковель один з небагатьох курортів України, що пропонує унікальну процедуру: купання в чані з джерельною водою (аналог даному – це лише Лумшорський чан Закарпаття). Купання являє собою чашу, яка знаходиться на відкритому свіжому повітрі, наповнена джерельною водою і підігріта на вогні. Таким чином гаряча, але комфортна до тіла вода в чані чистить шкіру від токсинів, знімає перевтому, покращує кровообіг, окрім цього в чан за бажання додають збори цілющих трав, що надають ефект омолодження.

На території курорту діє Bukovel Ski School – гірськолижна та сноуборд школа «Буковель», яка була заснована майже з початком діяльності курорту у 2001 р. тренерами з гірськолижного спорту та сноубордингу і менеджерами гірськолижного курорту «Буковель». Діяльність школи спрямована на підготовку людей різного віку, професійних спортсменів, пропаганду здорового способу життя та розвитку гірсько-лижного спорту.

На сьогоднішній день Bukovel Ski School є головним організатором змагань з гірськолижного спорту та сноубордингу дітей, аматорів, спортсменів та інструкторів, де передбачається більше 30 змагань у зимовий сезон. Крім цього школа працює і у літній період, де займаються організацією програми дитячого спортивно-оздоровчого табору «Буковель», який функціонує на території курорту, а також проводять різноманітні розважальні заходи для відвідувачів ТК «Буковель». Bukovel Ski School також організовує великомасштабні благодійні проекти ("катання на лижах", "спорт" та "щасливі діти") з метою просування гірськолижного спорту для дітей, підлітків та студентів-інтернатів. Постійними партнерами Bukovel Ski School є: Міністерство освіти і науки України, Міністерство молоді та спорту України, Федерація лижного спорту України, Національний олімпійський комітет України [10].

Всі інструктори даної школи пройшли навчання згідно до міжнародних стандартів підготовки інструкторів з гірсько-лижного та сноуборд спорту ISIA.

Bukovel Bike Park – велопарк на території ТК «Буковель» вважається парком, що обладнаний різними трасами для різних дисциплін гірського велоспорту (маунтінбайкінг МТВ): Cross-Country, DownHill. Довжина трас для велопогулянок складає 46,7 км, довжина трас для швидкісного спуску тут же складає 4,7 км. Bukovel Bike Park надає 10 маршрутів різного рівня складності та протяжності – від оглядових трас до DownHill і SuperD. Дані траси підходять, як для початківців, так і для професіоналів, що намагаються покращити свої професійні вміння. За минулий сезон даний парк відвідало

понад 10 000 туристів, в тому числі 24% – це іноземці.

Bukovel Bike Park є організатором та основним місцем проведення багатьох вело змагань, зокрема щорічних таких як: Bukovel Grand Bike Fest, Національний DownHill чемпіонат України, Bukovel DH.

2016 рік у історії Буковелю став наймасовішою локацією для проведення 4-х спортивних змагань, а саме: Bukovel Sprint Triathlon Cup, Bukovel Mountain UltraSwim, Bukovel Triathlon Olympic Cup і Bukovel Endurance UltraTrail, в наступні роки курорт збирав спортсменів на три або два змагання. Концепція такого роду змагань є досить популярною серед спортсменів, тому вони обирають найважчу дистанцію та найвищою гірніші траси.

Woda day & night club – це унікальний комплекс, де розміщені різного роду розваги та послуги. Влітку даний комплекс налічує більше 2000 відвідувачів, які мають можливість одночасно відпочивати на шезлонгах на березі озера, в надувному аквапарку, в відпочинковій зоні та біля басейну. Також, окрім відпочинку у день, гості можуть розважитися на нічних шоу-програмах та виступах запрошених артистів на унікальній сцені на воді.

Взимку працює релакс-зона, яка вміщає до 200 людей. Гостям надається різноманітний комплекс послуг на будь-який вибір: римська парна, фінська сауна з середземноморська сауна з можливістю регулювання вологості, яка виготовлена з канадського кедр, який володіє лікувальною силою та природнім неймовірним ароматом. Крім цього в даному комплексі є можливість відвідати соляну печеру, що характеризуються, як додатковою локацією для покращення здоров'я та імунітету за рахунок чистого повітря. На базі «Буковеля» від початку його створення планувалося облаштувати міжнародний дитячий табір, першочергово – це були розмови про філію Артека в Карпатах, але події 2014 року, значно прискорили відкриття табору та території Буковелю, до того ж, зберегли не тільки бренд «Артек», ще й весь кваліфікований штат педагогів. Першу зміну табору Артек було відкрито в Буковелі 16 червня 2014 року. Варто відмітити, що даний центр розрахований на цілорічну роботу: діти тут можуть відпочивати в Карпатах в будь-який час

року, також працює загальноосвітня школа, тобто передбачається, що школярам не доведеться відриватися від навчання.

На сьогоднішній день курорт активно розвивається – постійно ведуться роботи з прокладення нових лижних трас та розширення і покращення інфраструктури, більша частина будівель була збудована в останні п'ять років.

Взагалі проєкт розвитку Буковелью передбачає установку 26 великих витягів з сумарною чисельністю відвідувачів до 60000 осіб на годину і будівництво трас загальною площею 379 гектарів, що дозволить комфортно вмістити до 20000 туристів одночасно. Після завершення остаточного п'ятого

етапу будівництва Буковель буде мати 118 кілометрів гірськолижних трас, що дозволить даному курорту увійти до числа 50-ти найбільших гірськолижних курортів світу.

Генеральним планом будівництва курорту також передбачено створення 13 200 ліжко-місць у готелях на території курорту, 13 380 ліжко-місць у будинках, розташованих поблизу схилів, 3 650 ліжко-місць у котеджах та 3 160 ліжко-місць у житлових будинках для працівників курорту (всього 33 390 ліжок). Для цього курорту загальною місткістю понад 20 000 осіб заплановано також 2 500 машиномісць на денних стоянках [41]. Крім цього також

планується:

- додаткова залізнична гілка;
- канатна дорога Яремче-Буковель;

• готельний комплекс економ-класу для студентів з дансингами та аквапарком;

- критий паркінг на 3000 автомобілів;
- льодовий палац;
- нові лижні траси;
- хаф-пайп;

• перспектива та проведення Олімпійських ігор.

На даний час Україна вже подавала заяву на проведення Зимової Олімпіади на 2022 рік і «Буковель» вважався одним із головних претендентів на

звання основної спортивної арени ігор. За словами Олександра Шевченка, директора курорту, вже сьогодні тут можна проводити змагання з третини олімпійських видів спорту, а в майбутньому подвоїти цю кількість. Також Шевченко наголосив на тому, що інвестори Буковелю готові вкласти приблизно 1 млрд доларів у розвиток гірськолижної інфраструктури у разі проведення в Україні зимових Олімпійських ігор 2022 року. Для підготовки вистачить і фінансів, і часу, і технічних потужностей [19].

З села, що було одним з найбільш депресивних, виросло одне з найбагатших в Україні, у гірському принаймні регіоні. Вагомої перешкоди в розвиток даного курорту в 2022 році та відвідуванні його іноземцями завдала війна, яка повністю або в певній мірі частково паралізувала відвідування комплексу великою масою людей – це є найменша відвідуваність Буковелю з часів пандемії COVID-19.

3.2. Оцінка ефективності використання рекреаційного потенціалу землекористування ГК «Буковель»

Туристичний комплекс «Буковель» збудований не так давно на пустому місці, а вже зараз приймає тисячі туристів, де надаються різноманітні послуги як зимою, так і літом, при цьому розробка нових проектів не зупиняється та вдосконалюється інфраструктура даного регіону. Зараз курорт являє собою містечко, в якому розгорнуто спектр умов для заняття спортом, бізнесом, відпочинку та оздоровлення.

На сьогоднішній день збудовано гірськолижну інфраструктуру для комфортного відпочинку на трасах Буковелю біля 5000 людей одночасно. Крім цього на території Буковелю збудовано 20 км гірськолижних трас, з яких 95% облаштовано снігонапилюючими системами та системами безпеки. 750-метрові витяги та гірськолижні траси обладнано на трьох горах, що оточують комплекс. На гору Буковель ведуть два витяги бугельний і двокрісельний з транспортною потужністю 700 чоловік за годину, ще є дві двокілометрові траси

шириною 120-150 м з перепадом висот в 210 метрів розраховані на любителів та початківців. Додатково на схилі Буковеля можна піднятися з допомогою двох мультиліфтів довжиною 280 і 250 м [5].

У Буковелі загалом 63 траси різних рівнів складності: близько двох десятків трас для початківців, є більше 25 червоних (середньої складності) і близько 12 чорних трас – це маршрут для професіоналів. Довжина трас – від 300 до 2 300 метрів, перепад висот – від 40 до 380 метрів. Варто відмітити, що більшість маршрутів перетинаються або з'єднуються один з одним, проте існує множина для вибору підходящого маршруту для кожного (див. Додаток А).

Щодо спорту, то ТК «Буковель» може запропонувати відвідувачам наступне:

- 60 км підготовлених трас, які повністю обладнано сніговими гарматами для додаткового засипання снігом лижних трас, це надає можливість лижникам та сноубордистам насолоджуватися катанням та спусками;

- 63 гірськолижних трас усіх рівнів складності;
- 16 витягів з пропускною здатністю 34700 осіб/год;
- лижна школа (в тому числі спеціалізована дитяча);
- пункти прокату спорядження;

- сноупарк;
- велопарк.

Восени 2015 року Буковель вперше став місцем проведення найвисокогірніших змагань із триатлону, далі в червні 2016 року на курорті провели ще один триатлон, який зібрав вже вдвічі більше спортсменів, представників ЗМІ та просто охочих спостерігати за змаганнями. Оскільки передбачалося, що Буковель стане спортивною столицею України, то приймання і проведення змагань тут постійно набирає оборотів та нових напрямків в зимових та літніх видах спорту.

Найкращим місцем для відпочинку дітей до дванадцяти років є дитячий майданчик загальною площею 4000 кв.м, тут передбачено, що з дітьми працюють інструктори, які навчають їх початкової техніки катання на лижах,

даний майданчик надає можливість батькам здійснювати спуск і не хвилюватися за дітей, які під постійним наглядом.

Поблизу нижніх станцій підйомників розташовані прокатні пункти, котрі обладнані камерами схову, роздягалками, душовими кабінами, санвузлами, ski-сервісними центрами. В прокаті передбачено:

- гірські лижі (всього понад 2000 комплектів);
- ноублейди Salomon;
- шлеми Salomon;
- бігові лижі (ROSSIGNOL, понад 30 комплектів, для класичного та вільного ходу);
- сноуборди (Salomon, Rossignol, понад 200 комплектів, з яких 70 комплектів підліткові);
- сноутюби (Австрія) – надувні камери з пластиковим дном – 40 шт., з яких 20 шт. – дитячі);
- сноумобілі (двомісні).

Цінова політика проживання залежить від умов проживання та наявних додаткових зручностей. Загалом в Буковелі передбачається:

- сім власних комфортабельних готельних комплексів – номерний фонд – 1500 ліжко-місць;
- близько 12000 ліжко-місць різних категорій у регіоні довкола курорту;
- 4-зіркові та 5-зіркові окремі вілли-шале з власним гаражем, басейном, сауною та персональним ski-out.

Туристичний комплекс "Буковель", характеризується, як і чудовий літній відпочинок, даний комплекс надає можливість відпочити й оздоровитись, цьому сприяє чистота повітря, зелені хвойні ліси, різноманітна рослинність, мінеральна вода "Буковель". Є можливість купатись в озері з чистою прохолодною водою та на його березі отримати гірську засмагу.

Влітку до послуг туристів передбачено наступні розваги: джип-тури на суперджипах, прокат джипів Wrangler, озеро з екологічною системою підігріву

та облаштованою територією пляжу, велопарк, прокат велосипедів, спортивні майданчики, кінні прогулянки, пішохідні маршрути, скалодром, оренда альпінок, екскурсії регіоном, екстрим-парк, кватроцикли, paintball/Airsoft, боулінг, більярд, дитячий клуб та розважальний центр [19].

На відміну від літа взимку туристам пропонується наступний спектр послуг: школа карвінгу, сноубайк, прогулянки на собачих упряжках, сноутьюбінг, сноупарк, прокат кватроциклів, снігоходів, скутерів «Segway», Big-Airbag.

В результаті відкриття влітку 2014 року в Буковелі найбільшого штучного озера України збільшилася кількість туристів комплексу в літній період, дане озеро стало наймасштабнішим проектом курорту з вартістю майже 150 млн грн. Дане озеро характеризується:

- площа 6,8 га;
- розміри 750×140 м;
- пляж протяжністю 2 км;
- глибина до 15 м.

Береги озера облаштували шезлонгами, пляжними зонами відпочинку і кафе, на самому озері передбачається весь спектр водних розваг: водні лижі, вейкбордінг, каякінг, катамарани, гідроцикли, аквабатут, водна гірка, дайвінг-школа [15].

Для безпеки відпочиваючих на всіх атракціонах працюють досвідчені інструктори, на пляжі акредитовані рятувальники, а зони для купання і водних розваг розмежовані.

Серед туроператорів пропонують відпочинок у Буковелі такі оператори як: «Бомба-Тур», «Відвідай», «Партнер-Тур», «Сіон-Тур», «ТурБаза» та ін., а сам туристичний комплекс «Буковель» пропонує своїм гостям ряд екскурсій для ознайомлення з пам'ятками історії, культури, архітектури, релігії та природи Івано-Франківщини.

• Івано-Франківськ. «Відлуння віків» – це тур, що знайомить туристів із життям міста Станіславова протягом трьох століть (палац Потоцьких

засновників Станіслава; ринкова площа з ратушею – зразок середньовічного міського планування; Шептицький Майдан з церквою, собором та старовинною гімназією – духовний центр стародавнього міста; стіна Станіславської фортеці, що являла собою витвір фортифікаційного мистецтва середньовічної Європи (Меморіальна площа).

- «Манявський скит» – у селі Маняві знаходиться Манявська пустель, Хресто-Воздвиженський чоловічий монастир, що діє, як пам'ятка архітектури початку XII століття. Колись в цьому монастирі налічувалося до 200 ченців та десятки підлеглих монастирів у Галичині, Буковині та Молдові. Будівлі храмів,

келій та господарських приміщень виконані з каменю і є класичним зразком церковної архітектури XII-XIII ст. Монастирська вежа-скарбниця, церква Бориса та Гліба, підземна церква Архистратига Михайла. У Хрестовоздвиженському соборі знаходиться чудотворний образ Божої Матері, написаний у XIII столітті.

- «Яремче – візитна картка Карпат» – екскурсія містом, Довбуша камінь, Яремчанський водоспад на річці Прут, Гуцульський сувенірний ринок.

- «Музей крашанок» (Коломия) – це єдиний у світі музей великоднього розпису, традиції якого збереглися з дохристиянських часів. Сам музей має форму великодні яйця висотою близько 14 м, у музеї представлена історія походження великодні яйця, прийоми його розпису, інструменти, композиція орнаментальних мотивів.

- «Верховина – Криворівня» – відвідування музею музичних інструментів та гуцульського побуту, музею Івана Франка, сільського будинку, крім цього в рамках цього туру передбачено знайомство з містами, де знімався знаменитий фільм «Тіні забутих предків» [25].

- «Яремче – Ворохта» – комбінована екскурсія: до вищеописаної екскурсії «Яремче – візитна картка Карпат» додана екскурсія до Ворохти – спортивної столиці Прикарпаття, а саме катання найдовшою канатно-крісельною дорогою в Українських Карпатах (2000м + 200) види на всі найвищі Карпати – 2000-тисячники (Говерли, Петрос, Піп Іван), а також екскурсія трампліновим

комплексом, крім нього можливість покататися на конях, надається можливість зробити фото в гуцульському одязі.

- «Темниці стародавньої Галичини» – екскурсія Галичиною, якій понад 1100 років, під час якої можна почути розповіді про історичне місто та познайомитися із сучасною Галичиною, помилуватися красою Дністровських пагорбів та залишками Старостинський замок.

- «Рогатин – колыска Роксолани» – екскурсія на батьківщину Ізбти Лісовської, яку Європа знала 500 років тому знала, як дружину султана Туреччини Сулеймана II Чудового. Також в цьому турі планується відвідування історичної пам'ятки ІУХ століття – Дерев'яної церкви Святого Духа [18].

- «Намісто Прикарпаття» – універсальна екскурсія по найбільш знамих і відомих місцях Прикарпаття: музей писанки у Коломиї, музей Івана Франка, хата-гражда у Криворівні, канатно-крісельна дорога у Ворохті, водоспад та гуцульський ринок у Яремче.

Туркомплекс «Буковель» приймає гостей з різних куточків України та інших держав. З транспортним забезпеченням проблем немає: до комплексу можна дістатися на повітряному, залізничному, автобусному або автомобільному транспорті. Авіатранспортом можна добратися до Львова або Івано-Франківська, а далі – авто транспортом; поїздом або автобусом треба їхати до Івано-Франківська, Чернівців, Тернополя або до Львова, а вже далі з цих міст є автобусні маршрути до «Буковелю»:

- Івано-Франківськ – ТК «Буковель» – 110 км;
- Львів – ТК «Буковель» – 245 км;
- Тернопіль – ТК «Буковель» – 250 км;
- Чернівці – ТК «Буковель» – 255 км.

Офіційним перевізником для гірськолижного курорту «Буковель» є компанія «Мерседес-Таксі» з Івано-Франківська, одного з найбільших перевізників у регіоні, що здійснює пасажирські перевезення в регіоні та по всій Україні.

Якісне інженерне забезпечення є передумовою для комфортного життя та

відпочинку, тому в туристичному комплексі «Буковель» це було першочергово продумано – перш за все було проведено реконструкцію під'їзних шляхів загальною протяжністю 9 км, при цьому було споруджено багато мостів, влаштовано під'їзд до всіх споруд і будівель, проведено укріплення берегів, побудовано стоянки для автотранспорту; крім цього було проведено електроосвітлення будівель, території готельного комплексу і деяких лижних спусків.

Комплекс оснащений системою гарячого і холодного водопостачання, системою очищення стічних вод, каналізацією, пожежним водопостачанням, у холодний період року працює система опалення.

Готельні номери оснащені сучасним сантехнічним обладнанням, пожежною сигналізацією, системою спостереження з виведенням на центральний пункт управління, існує система оповіщення в надзвичайних ситуаціях. В готелі передбачені технології очищення повітря від забруднень і алергенів – кондиціонування. Жителі комплексу забезпечені кабельним телебаченням, телефонним зв'язком [12].

Очевидно, що «Буковель» розвивається, тому, крім розробки власної лижної інфраструктури, велику увагу приділили проблемам безпеки. Оскільки ТК «Буковель» планує конкурувати з іншими європейськими курортами, слід приділяти увагу висококваліфікованим працівникам.

При плануванні і спорудженні туристичного комплексу «Буковель» вдало використаний природний ландшафт місцевості. На схилах гір Буковель, Бульчиньоха, Довга і Чорна Клева споруджені лижні спуски та підйомники, а біля підніжжя гори Буковель розташований компактний готельний комплекс.

Готельний комплекс складається з 25 двоповерхових житлових котеджів, зблокованих по 4, 5, 6 будинків, приміщення громадського призначення: ресторанами, барами, кімнатами для переговорів, саунами, тренажерними залами, банками, магазинами та медпунктами. Всі ці будівлі сполучаються між собою під'їзними дорогами та пішохідними доріжками.

Окремо виділені обслуговуючі приміщення: електростанції,

водозабірна свердловина, очисні споруди, склади для інвентарю, пральня, гладильня, приміщення для персоналу тощо.

Варто відмітити, що при будівництві туристичного комплексу «Буковель» були використані сучасні будівельні методи, але з урахуванням етнічних особливостей гуцульського регіону.

Основою будівлі є бетон та природний камінь, дерев'яні стіни деревини, металочерепиця та сучасні склопакети. Територія туристичного комплексу «Буковель» була вдосконалена та озеленена, доріжки та площадки вимощені бруківкою, укріплені береги річки Прутець та озера, побудовані дерев'яні містки. Для відпочинку туристів обладнано затишні та зручні куточки з дерев'яними альтанками та лавками.

Планування туристичного комплексу «Буковель» забезпечує раціональну організацію обслуговування і відповідний комфорт проживаючим. Всі рекреаційні заклади об'єднані єдиним планувальним рішенням, органічно вписуються в оточуюче середовище, виконані в одному архітектурному стилі, зберігаючи особливості місцевого ландшафту.

Фахівці туристичного комплексу «Буковель» на Прикарпатті працюють над проектами, що дозволять у майбутньому отримати максимум альтернативної енергії з вітру, сонця, води та надр землі. При цьому дані ресурси будуть залучені для обігріву та обслуговування комплексу, тобто передбачається відмова від електроенергії, а натомість використання енергії сонця (сонячні батареї) та вітру (вітряки), водозабезпечення передбачається за рахунок розробки свердловини та очищення води з річок та озер.

Сьогодні одним з найперспективніших проєктів є використання штучних озер на курортів – одним з таких є нещодавно збудоване, одне з найбільших штучних гірських озер Європи, загальним об'ємом близько півмільйона кубічних метрів води, яке стало чудовою зоною відпочинку для відвідувачів курорту влітку, планують використовувати не лише для виробництва снігу, але й для забезпечення гарячим водопостачанням та теплом об'єктів ТК «Буковель».

Проект по використанню енергії, який розробляється на базі усіх наявних на курорті озер є унікальним, навіть для іноземних спеціалістів та по потужності не має аналогів у світі.

Для повного використання природних ресурсів фахівці детально вивчили новітні технології отримання тепла фазового переходу води з рідкого стану в лід. У процесі звільняється величезна кількість виділеної енергії, яку планується використати на задоволення потреб курорту.

Крім того на курорті вже існують альтернативні джерела енергії у вигляді теплових насосів, які одержують тепло з повітря, та використовуються для обігріву будинків. Це дозволяє утримати заощадити електроенергію. В пілотному проєкті, для економії енергії, курорт використовує унікальну систему контролю температурного режиму в середині будиночків. «Розумний дім» дозволяє почуватися гостям туристичного комплексу комфортно, а курорт уже відчув значну економію ресурсів завдяки розумному програмуванню системи.

Стоки почали очищати не хімією, а живими бактеріями, таким чином нечистоти перетворюються фактично на чисту воду і не завдають шкоди гірських річках. На території туристичного комплексу «Буковель» почала працювати нові очисні споруди, вони можуть очищати воду не тільки в самому комплексі, але і в сусідніх селах. У порівнянні з традиційною системою, основною перевагою цієї станції є:

- найнижчий рівень технічного запаху;
- відсутність вторинних відстійників, що дозволяє суттєво заощадити місце;
- система стійка до органічних та гідравлічних перевантажень;
- дефосфорація проводиться без хімічних домішок завдяки дії системи «BIO P», у процесі очищення утворюється гранульований шлам, який легко зневоднюється.

Такі очисні споруди за технологією C-TECH спроектовані колективом компанії «Провікс», який провів адаптацію технологічного проєкту компанії IBS до законодавства України та виконав робочий проєкт. В даний час на

очисних спорудах переробляється до 1000 м³/добу, продуктивність споруд становить 4000 м³/добу, чого вистачить для нових об'єктів туризму в найближчі 15 років [1].

3.3. Пропозиції щодо вирішення проблеми рекреаційних територій в умовах сучасних трансформаційних процесів

Курорт Буковель в Україні вважається одним з найкращих місць для відпочинку влітку, восени, взимку та навесні. Туристичний комплекс розташований на Івано-Франківщині, на відстані 100 кілометрів від обласного центру. Його найвища точка – гора Довга (1372 метри над рівнем моря). Селище розташоване біля підніжжя гори Буковель, яка захищає його від вітрів узимку та від палючого сонця влітку.

Напевно, перші асоціації при думці про відпочинок у Буковелі – іскристий природний сніг, що покриває гірські схили, гірські лижі, засніжені ялинки та гуртки плінтвейну, що димляться та штучний сніг, що покриває лижні траси. Але варто також знати, що літній відпочинок у Карпатах також може бути не менш цікавим, тут кожному передбачено заняття до душі, як любителю спокійного відпочинку з дітьми, так і любителю екстремального відпочинку, тому за розмаїттям розваг у Карпатах влітку він перевершує зимовий відпочинок.

Літній відпочинок у Карпатах це знахідка для тих, хто любить та цікавиться фольклором. Місцеві жителі є охоронцями старовинних гуцульських казок та легенд, а легенди, розказані вночі біля багаття пастухів, запам'ятовуються на все життя. Любителі архітектури також будуть у захваті від поїздки до Карпат – дерев'яні хатини, церкви, будинки мають унікальні риси, характерні для архітектури цього регіону України та дуже цікаві. Влітку в Карпатах проводиться безліч фестивалів, завітавши до яких ви отримаєте величезну кількість позитивних емоцій. За час відпочинку в Карпатах обов'язковою умовою є відвідування сувенірних ринків, де передбачається продаж виробів зі

шкіри та дерева, металу та кераміки, крім цього продаються вишиванки – сорочки, вишиті вручну традиційними для цих місць візерунками, та теплі пухнасті капці з овечої вовни [6].

Літній відпочинок у Буковелі – це оздоровлення за допомогою мінеральних вод, найпопулярнішими курортами тут є – Моршин, Мукачево та

Трускавець. Трускавець – унікальне місце, тут знаходиться родовище знаменитої мінеральної води «Нафтуся», яка відома далеко за межами України.

Літній відпочинок у Карпатах – це ще й незабутній смак гуцульської кухні, що передбачає знамениті карпатські баноші з грибами або сиром. Варто зазначити,

що на відміну від курортів далекого зарубіжжя, літній відпочинок у Карпатах не сильно вдарить по гаманцю, при цьому розмаїття розваг в курорті є досить цікавим.

У Буковелі можна добре провести час не лише сніжною зимою. Влітку

гори приваблюють неймовірно красивими луками та лісами, озерами із прозорою блакитною водою. Туристам пропонують взяти напрокат гірський велосипед, вирушити на екскурсію або в похід, порибалити на одному з форелевих господарств, покататися на конях, зібрати лісові ягоди та гриби, зайнятися екстремальними видами спорту – рафтингом, альпінізмом. У теплу

пору року витягами користуються велосипедисти, які замінюють лижників на

місцевих схилах. До послуг ратрак, що відпочивають, на ньому можна піднятися до початку чорних стежок, на вершини гір або відправитися на

оглядову екскурсію. Деякі траси цілодобово підсвічуються, запрошуючи на вечірні екстремальні прогулянки. У цей час року можна орендувати комфортне житло прийнятної цінової категорії.

Карпати, як відомо, це система гір, саме тому Карпати можуть запропонувати вам все, що пов'язано з горами влітку – сходження на знамениті

вершини – Петрос та Говерлу (найвища гора України), чудові краєвиди на

Карпатські долини із благодіями озер, швидкими гірськими річками, за якими можна зайнятися рафтингом та рибалкою. Екстремали мають можливість піднятися в гору на джипах або велосипедах, а з вершин гір можна спуститися

на парашані. Крім цього можна зайнятися верховою їздою по серед чистого гірського повітря та хвойним ароматом ялинок.

Загалом враховуючи різноманіття літнього відпочинку, все одно більшість відвідувачів у Буковелі взимку. Високі та пологі гори, на які можна

піднятися на витягі, дозволяють відвідувачам повною мірою насолодитися зимовими розвагами. Влітку у Буковелі гуцульські забави, чисте повітря та

комфортабельні готелі, шашлики у гірській долині сприяють гарному відпочинку. Дорога до міста-курорту прокладена через гори, але гарної якості,

тому переважна більшість відпочиваючих приїжджає до Буковеля машиною,

але можна дістатися і автобусами, які ходять з Івано-Франківська кожні півгодини. До речі, кількість відпочиваючих у Буковелі з кожним роком

зростає. Сам курорт зараз активно розвивається, чисельність відпочиваючих зростає, особливо іноземців, більшість будівель побудовано за останні п'ять

років.

Взимку в Буковелі, окрім традиційних катань на лижах, сноуборді та санках, можна вибрати й інші розваги катання на собачих упряжках та

сноутюбінг, зорбінг та зимовий пейнтбол, катання на снігоходах. У холодну та сніжну погоду вас зігріє філіжанка ароматної кави та безкоштовний Wi-Fi,

доступний у багатьох номерах Буковеля. У високий сезон ціни на проживання та розваги набагато вищі, ніж на початку або наприкінці сезону.

До Буковеля можна приїхати хоч на один день за вражаючими враженнями, а зняти будиночок на гірськолижному курорті. Звідси зручно їхати

до Яремче з його класичною гуцульською архітектурою та розміреним життям карпатського села.

Дістатися можна власним транспортом або рейсовими автобусами, які ходять із Буковеля щогодини. Можна відвідати Ворохту (це 19 км від курорту):

там можна побачити старовинні гуцульські капища та кам'яний віадук, які з'єднані крутими гірськими хребтами на річці. Колись віадукми проїжджали

перші карпатські паровози, зараз поряд збудовані сучасні залізничні переїзди. Загалом ворохтянським віадукам нараховують понад сто років.

Відпочинок в Буковелі варто присвятити знайомству із Закарпаттям, мінеральними водами та замками.

Варто відмітити, що горам Буковель прокладено безліч піших маршрутів: є одноденні, а є і на тиждень: можна пішки до містечка Хом'як під Татаровим (Горганські гори), до Близниці (Свидовецький хребет) пішки, або на УАЗі дістатися високогірних озер – наприклад, Догяску (Свидовецький хребет).

Відпочиваючи в Буковелі варто не упустити шанс з'їздити до пастухів у Карпатську долину – там можна купити найсмачніший і найсвіжіший гуцульський сир, а заразом подивитися, як готуються ці ласощі.

Сьогодні Буковель неймовірно популярний, щороку сюди приїжджають тисячі туристів не лише із різних куточків України, а й із зарубіжних країн. На території гірськолижного курорту «Буковель» та його околицях, у прилеглих селищах та урочищах розташовані сучасні котеджі, готелі, вілли, пансіонати, приватні садиби та готельно-ресторанний комплекси, які можна забронювати через Інтернет.

У Буковелі багато барів та ресторанів, дитячі школи, рятувальні служби, прокат спорядження, дитячий майданчик, аптеки, банкомати, продуктові магазини та паркування.

По суті лише Буковель можна назвати гірськолижним курортом у європейському розумінні цього слова, тут безліч добре підготовлених маршрутів, додаткові розваги, продумана інфраструктура та багато іншого.

Виділяють наступні ключові переваги «Буковеля»:

- Безліч добре підготовлених трас. Стан трас хороший у порівнянні з іншими курортами, на трасах рідко зустрінеш бруд, каміння чи кущі, майже всі треки перевіряються щоночі, тому вранці вони виглядають добре, хоча вони можуть мати певні вади, крім того, трас справді багато: близько 50 км, 14 крісельних витягів.

- Якісні екстракти. Всі ноземні крісельні витяги абсолютно нові та комфортабельні, є кілька швидкісних витягів, за останні 3-4 роки серйозних поломок не було, хоча були зупинки по 30-40 хвилин.

• Досить різноманітні траси. Навчання новачків відбувається на дуже простому та зручному схилі, також є швидкісні та «бухливі» місця, які будуть цікаві досвідченим лижникам.

• Продумана система паркування. Паркування у всіх місцях безкоштовне, завжди є місце, хоча воно може бути не надто близько до виходу.

• Туалети. Туалет знаходиться біля всіх ліфтів та біля ліфтів.

• Оренда обладнання. В Буковелі можна орендувати все необхідне гірськолижне спорядження прямо на стоянці або біля витягів. Готель також пропонує прокат лижного спорядження, крім цього передбачається комора для зберігання, де можна залишити речі на зберігання.

• Безконтактні скі-паси. Квиток можна тримати в кишені, а не витягувати щоразу, коли ви підходите до турнікету.

• Кафе, ресторани, бари. У Буковелі багато ресторанів, навіть нагорі витягів, щоправда, ціни там досить високі.

• Додаткові послуги та розваги. На курорті працює школа інструкторів (різного рівня). Також у вас є можливість покататися на квадроциклах або снігоходах, собачих упряжках або сегвеях, є ковзанка, ігрові автомати, розважальний центр для дітей, зорб, сноубайк, сніговий парк, боулінг, більярд і

Т.д.
• Акції на скіпаси. Якщо купувати квитки на сходження наперед, можна отримати знижки до 50%.

• Рятувальна служба та станція швидкої допомоги. Рятувальники на курорті продовжують патрулювати схили та оперативно доставляють потерпілих до медпункту, де їх оперативно доставлять до найближчої лікарні швидкої допомоги.

• Штучний сніг та довгий сезон. Наявність величезної системи штучного наплення снігу дозволило Буковелю дуже рано розпочати гірськолижний сезон і нарешті закінчити його останнім серед інших курортів. Кататися на лижах у Буковелі зазвичай можна із середини грудня до початку травня.

Недоліками «Буковеля» вважається:

- Високі ціни. Якщо не купувати скі-паси заздалегідь, ціна є досить високою, крім того, дешево проживання, харчування та інші послуги на території курорту також не будуть дешевими.

- Високий рівень травматизму. Незважаючи на всі зусилля адміністрації, у Буковелі щодня трапляються аварії та травми різного ступеня важкості, здебільшого це пов'язано із високою концентрацією новачків, які переоцінюють свої сили. Також варто згадати, що пологий схил дозволяє швидко розвивати високу швидкість, на якій легко втратити управління, крім цього після обіду доріжки можуть бути покриті шишками, іноді деякі ділянки лижники та сноубордисти поліплюють до льоду, що ускладнює катання на лижах новачкам.

- Відсутність почуття контролю. Висока концентрація людей призвела до необхідності суворих правил поведінки, чітких заборон на їзду поза трасами, що є свого роду придушенням почуття свободи [11].

Туризм займає особливе місце у групі галузей, має яскраво виражену спрямованість використання природних ресурсів. Гірські екосистеми є унікальним поєднанням різних типів ландшафтів на обмеженій території, це створює унікальні умови організації різних розважальних заходів, крім того, гори є екстремальними природними комплексами, що мають безліч природних перешкод: круті схили, бурхливі річки, водоспади, кам'яні пади, каньйони, лавини. Гірські екосистеми надзвичайно чуйно реагують на антропогенні впливи промислового, побутового та рекреаційного характеру.

Для будівництва торговельного комплексу «Буковель» придбано сотні гектарів карпатської землі, на цій площі було проведено масштабну вирубку лісу, яка завдала серйозних екологічних збитків, що в майбутньому провокуватиме і підтоплення населених пунктів поруч з гірськолижним курортом.

Стрімке зростання курортного комплексу «Буковель» у самому серці Карпат та гірському масиві Торгана, катастрофічно позначається на екологічному стані навколишнього регіону. Вирубання лісів, прокладання доріжок для автомобілів та квадроциклів, забруднення навколишнього

середовища в такій порівняно невеликій системі, як Українські Карпати, призводить до того, що порушується екологічний баланс цього регіону, тому на місці диких та незайманих Карпат з багатим та барвистим світом флори та фауни виростає урбанізоване містечко, в якому комфорт та зручність відпочиваючих стоять на першому місці.

Внаслідок постійного перебування великої кількості відпочиваючих у комплексі «Буковель» територія комплексу, навколишні ліси та річки зазнають значного навантаження. Однією з проблем є витоптування рослинності та ґрунтів, що призводить до зміни ґрунтово-рослинного комплексу та ґрунтової

фауни, втрати екологічно характерних видів та проникнення чужорідних, шкідливих видів живих організмів, порушення сезонного ритму рослини тощо.

Крім рекреаційної діяльності негативний вплив на природні комплекси мають технічні системи та інженерне обладнання: канатні дороги, автомобільні дороги, готелі, підприємства рекреаційної інфраструктури [13].

Надалі планується створити на території від Буковеля до Биєтриці гігантський ультрасучасний курортно-оздоровчий комплекс і за всієї цієї економії увійти до сотні найкращих зимових курортів планети. Однак існує екологічна межа використання рекреаційних ресурсів для будь-якої території,

тому в процесі формування рекреаційних зон необхідне дотримання оптимального балансу між природними передумовами, можливостями та потребами користувачів рекреаційних ресурсів з метою збереження довкілля та динамічного використання складових природних комплексів в умовах інтенсивної рекреаційної діяльності.

Щоб не зруйнувати унікальний куточок Українських Карпат перед створенням цього комплексу необхідно провести комплексні екологічні дослідження території регіону:

- обґрунтувати диференціальні норми рекреаційного навантаження на окремі ландшафти та басейни річок;
- розробити норми техногенного навантаження, гранично допустимі межі сумарної місткості об'єктів, що розташовані на базах відпочинку;

- визначають лісові масиви обмеженого розвитку рекреації та туризму, потенційні та заповідні зони;
 - запровадити суворі правила дотримання природоохоронного законодавства у рекреаційних зонах та санкції за їх порушення.

ТК «Буковель» проводить комплекс заходів, які гарантують безпеку відпочиваючих, мається на увазі безпека перебування в готелі та безпека за його межами, зокрема на гірськолижних трасах [17].

Під час перебування в готелі має бути забезпечена безпека життя, здоров'я гостей та збереження їхнього майна. Номери готелю обладнані системами протипожежного захисту відповідно до правил пожежної безпеки: протипожежний водопровід, сигналізація, система моніторингу із виведенням на центральний пункт управління, крім цього є система екстреного оповіщення.

У номерах готелів, а також у приміщеннях загального користування дотримуються санітарно-гігієнічні норми та правила, встановлені органами санітарно-епідеміологічного нагляду, а саме: чистота приміщень, очищення повітря від алергенів та забруднюючих речовин, справність сантехнічного обладнання, видалення відходів, ефективний захист від комарів, комах та гризунів.

Гірські лижі пов'язані з певним ризиком, в першу чергу через зростання числа любителів гірськолижного спорту, людей на схилах з кожним роком стає дедалі більше. В результаті стає складно спускатися схилами, підвищується утворюються нерівності, з-під снігу оголюються камені. Крім того, збільшується ймовірність аварій та зіткнень із лижниками, тому до лижників висуваються певні правила та вимоги безпеки, яких слід дотримуватись, щоб забезпечити безпечне катання на лижах.

У разі виникнення різноманітних ситуацій на ТК «Буковель» працюють висококваліфіковані рятувальники, так на кожному схилі по два рятувальники, які оснащені всім спорядженням, є кілька снігоходів, які моментально реагують на будь-яку ситуацію, на трасах є засоби захисту – сітки, килимки, знаки. Крім цього поряд із нижніми станціями витягів №1, №2 розташовані медпункти.

ТК «Буковель» також співпрацює зі страховою компанією, яка страхує мешканців території готельного комплексу «Буковель», пропонує добровільне медичне страхування та страхування від нещасних випадків.

Медична страховка передбачає організацію та оплату вартості надання допомоги при гострому захворюванні, загостренні хронічного, нещасному випадку безпосередньо в готелі (у разі легких захворювань, що не загрожують життю клієнта та не потребують стаціонарного лікування), організація та оплата вартості транспортування до стаціонару та госпіталізації у зв'язку з гостре захворювання або травма, якщо цього вимагає стан застрахованої особи.

Компанія також страхує людей, що катаються на схилах гірськолижного курорту Буковель без проживання в готелі на випадок критичних захворювань та нещасних випадків під час катання. Компанія бере на себе організацію та оплату вартості транспортування до стаціонару та госпіталізації у зв'язку з травмою, якщо цього вимагає стан застрахованої особи, а також надання невідкладної допомоги при таких захворюваннях, як інфаркт чи інші значущі погіршення самопочуття клієнта під час їзди.

Крім того, обидві категорії клієнтів планується застрахувати від нещасних випадків, а саме різних травм, поранень, обморожень, гострих отруєнь, ураження електричним струмом, ударом блискавки тощо, інвалідності чи смерті внаслідок нещасного випадку, що важливо, термін страхування (а значить, і вартість страховки) відповідає терміну перебування в готелі або терміну дії придбаного людиною скі-пасу.

Це нововведення дуже зручне, оскільки людина вже застрахована при проживанні в готелі або купівлі абонементу [14].

Компанія забезпечує цілодобову роботу перевірених лікарів, які надають невідкладну медичну допомогу, організують транспортування або необхідну допомогу в медичних закладах при тяжких травмах чи захворюваннях. Кожній застрахованій особі видається індивідуальна пам'ятка з основною інформацією про умови страхування, інструкція дій у разі настання страхового випадку, цілодобові телефони медперсоналу компанії для оповіщення про подію та

подальше узгодження дій, умов оформлення страховки платежів, перелік необхідних документів для отримання платежів.

Цей гірський район має низький рівень промислового освоєння та несприятливі умови для землеробства, а оскільки сучасні курортні комплекси вимагають одного ремонтника на 3-4 відпочиваючих в основний сезон, то з

розширенням курорту Буковель з'явиться 2500-3300 нових робочих місць. А

значить, реальна можливість влаштуватися на роботу або зайнятися «зеленим» туризмом (адже не всім відпочиваючим буде вартість номерів по кишені). Крім

того, вже зараз на будівництві працює до тисячі робітників, а у разі розширення

курорту «Буковель» їхня кількість значно збільшиться. А це не малі цифри з

огляду на рівень безробіття у Західній Україні, крім того, за рахунок податків

покращиться фінансово-економічний стан села Поляниця та всієї Івано-

Франківської області.

Будівництво будмайданчика «Буковель» дало поштовх до благоустрою

доріг, що ведуть до курорту та прилеглих населених пунктів, також

ТК «Буковель» відраховує частину своїх доходів до бюджету селища. Це

дозволяє сільській раді працювати з достатніми засобами задоволення потреб

сільської громади: витрати на школу, зв'язок, прибирання, адміністративні

витрати тощо.

Оскільки проживання та послуги у туристичному комплексі досить дорогі

та розраховані на заможних споживачів, можна було б запропонувати

побудувати готель для відпочиваючих із середнім фінансовим статком, а за

рахунок спрощення конструктивних рішень та скорочення технічного

оснащення вони були б дешевшими. Таким чином можна збільшити

відвідуваність таких мальовничих куточків країни для більшості жителів

України, а не окремих категорій.

ВИСНОВКИ

Гори Карпати розташовані у самому центрі Європи. Через них проходять різні з'єднання та маршрути. Район має гарну транспортну розв'язку та доступність, що є сприятливим фактором для залучення відпочиваючих не лише зі східних регіонів, а й країн Європи. Карпати виступають своєрідним полігоном для розміщення міжнародних бізнес-центрів, що стимулюватиме зростання ділового та комерційного туризму.

Необхідність розвитку рекреаційної галузі та реформування Карпат має бути усвідомлена на всіх рівнях державного управління, оскільки це єдиний найперспективніший шлях вирішення економічних та соціальних проблем цього регіону. Але це зовсім не означає, що, форсуючи економічні процеси в цьому напрямку, очікуваних результатів буде досягнуто негайно. Тут потрібні продумані практичні дії та виважені рішення. Тому розвиток рекреації розглядається в регіоні у контексті структурної перебудови його господарського комплексу, у перспективній моделі якого ця галузь має стати одним із профільників.

Прикладом розвитку туризму, відпочинку та спорту для Карпат можуть бути Австрійські Альпи, адже щороку їх відвідує близько 9 мільйонів людей. Річний дохід від індустрії відпочинку та туризму у цій альпійській країні (на душу населення) становить понад 100 доларів США. Але для цього австрійці зробили все необхідне як повідомлення, так і транспорту, а також комфортного проживання в будь-якому куточку області.

У Карпатському регіоні державні програми соціально-економічного розвитку повинні включати такі орієнтири, які необхідні для реалізації на практиці ідеї забезпечення соціально-економічного прогресу його території за рахунок державної підтримки пріоритетних галузей регіональної економіки та насамперед відпочинку.

Вдалим втіленням цієї програми є будівництво туристичного комплексу «Буковель», який став найвідомішим туристичним комплексом Карпат та

здобув популярність не лише в Україні. Він відомий своїми бездоганними гірськолижними трасами та високим рівнем обслуговування. І це лише початок розвитку одного із найкращих комплексів Карпат. У найближчій перспективі перед країною має на меті створити курорт, який спочатку складе конкуренцію найвідомішим курортам Європи, а потім і світу.

Враховуючи туристично-ресурсний потенціал області, Івано-Франківська область має розвиватися лише вищезгаданими темпами, тобто покращення якості послуг та асортименту має супроводжуватися відповідним економічним зростанням. У цілому нині економіку регіону доцільно використовуватиме реформування рекреаційного комплексу, розвитку індустрії розваг і відпочинку з урахуванням як вже стали звичними території різних видів туризму, і нових, ще популяризувалися види активного відпочинку. Сьогодні основна частина економіки області припадає на сфери сільського та лісового господарства, промисловості, будівництва, менше уваги приділяється нематеріальній сфері, але вона знаходиться в процесі розвитку і є досить стійкою основою для завершення туристичної індустрії.

Варто відмітити, що з кожним днем значення туризму зростає, а саме: активно удосконалюються та розвиваються туристичні продукти, підвищується рівень обслуговування вітчизняних та іноземних туристів, реалізуються заходи щодо просування бренду Івано-Франківської області як туристичного регіону України. На даний момент у регіоні є всі необхідні складові туристичної інфраструктури, але вони поки що знаходяться на стадії формування.

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України 22.06.2009 №330. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09#Text>

2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

3. Алексеенко Л.М. Організація туризму / Алексеенко Л.М., Божук Т.І., Брич В.Я. та ін. за заг. ред. В.Я. Брича. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 448 с.

4. Аналітичний звіт «Базове дослідження стану та напрямів розвитку екологічної політики України та перспектив посилення участі організацій громадянського суспільства у розробці та впровадженні політик, дружніх до довкілля» (період: 2018 – січень 2019) / Матус С.А., Левіна Г.М., Карпюк Т.С., Денищик О.Ю. Фонд «Відродження». Київ, 2019. 117с.

5. Аналітичний огляд стану техногенної та природної безпеки в Україні за 2018 рік. Український науково-дослідний інститут цивільного захисту. Київ, 2019. 277 с

6. Богачов С.В. Теорія і практика управління розвитком міських агломерацій: монографія / С. В. Богачов, М. В. Мельникова, В. А. Устименко та ін. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. Харків : ТОВ «Водний спектр Дж-Ем-Пи», 2017. 209 с.

7. Булишева Д.В. Екологізація економічних відносин у системі рекреаційного землекористування міських агломерацій: теорія та практика: монографія / Д.В. Булишева, Н.М. Андреева ; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2018. – 246 с.

8. Буркинський Б.В., Хумарова Н.І. Наукові засади управління власністю на рекреаційні природні ресурси України. Економіка: реалії часу. 2018. №5(39). С.5-13. URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2018/No5/5.pdf>

9. Василюха Н. В., Індус К. П., Готько Н. М. Концептуальні засади ефективності функціонування ринку туристичних послуг / Н. В. Василюха, К. П. Індус, Н. М. Готько // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2017. – Вип. 1 (49). – Т. 2. – С. 177-181.

10. Вдовічен, А. А. Модель управління розвитком туристичного бізнесу території на інноваційному підході / Анатолій Анатолійович Вдовічен, Ольга Геннадіївна Вдовічена // Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. – Том 28. – № 2. – С. 9-20.

11. Гаврилко П. П., Тімко М. І. Деміфологізація історії туристичних об'єктів – важливий чинник екскурсійної роботи / П. П. Гаврилко, М. І. Тімко // Науковий вісник УжНУ. – Серія «Економіка». – 2017. – Вип. 1 (49). – Т. 2. – С. 182-188.

12. Газуда М. В., В. В. Польовська Активізація розвитку гірських територіальних систем / М. В. Газуда, В. В. Польовська. – Ужгород: Видавництво «ФОП Сабов А.М.», Ужгород. – 2017. – 260 с.

13. Палаченко О.О. Регіональна політика розвитку сфери санаторіокурортних послуг: дис... док екон. наук: 08.00.05 / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.С. Долишнього НАН України», Львів, 2019. 479с.

14. Гальків Д. І. Статистичне оцінювання розвитку туристичного бізнесу в областях Західної України. Стратегічні напрями розвитку рекреації у туристичній діяльності та її вплив на соціально-економічний стан західного регіону України : монографія / Д. І. Гальків, І. Я. Кулиняк ; за ред. О. І. Скаска. – Львів : Растр-7. – 2017. – С. 59–94.

15. Гірськолижний курорт «Буковель». – Режим доступу: <https://bukovel.com/>

16. Гнаткович О. Д., Гриньох Н. В. Оцінка привабливості туристичних ресурсів Карпатського регіону / О. Д. Гнаткович, Н. В. Гриньох // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Випуск 17. – С. 136-138.

17. Голікова О.С. Аналіз світового досвіду використання природних рекреаційних ресурсів і територій. Домінанти сталого розвитку регіонів України : монографія. Одеса : ІПРБЕД НАНУ, 2020. 808 с. С. 496-505

18. Голікова О.С. Диверсифікація використання природних ресурсів як напрям впровадження «зеленої» економіки. «Imperatives of development of civil society in promoting national competitiveness»: мат. I Міжн. дист. конф. (Батумі, 13-14 грудня 2018 р.). Батумі: Батумський навчальний університет навігації, Національний інститут економічних досліджень, 2018. С.77-79.

19. Голікова О.С. Формування стратегічних напрямів диверсифікації поведінки з природними рекреаційно-туристичними ресурсами. Розвиток економіки та планування бізнесу в сучасних умовах: проблеми та шляхи вирішення: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 14-15 вересня 2017 р.). Одеса: Ротапринт, 2017. С. 15-16.

20. Домище-Медяник А. М., Кляп М. П. Інноваційні процеси в туристичній галузі / А. М. Домище-Медяник, М. П. Кляп // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2017. – Вип. 1 (49). – Т. 2. – С.189-196.

21. Дорош О. С., Буряк Р. І., Купріянич І. П. Землепорядний регламент як інструмент планування розвитку землекористування в Україні Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2017. №2. С. 20 – 27.

22. Дорош О. С., Фоменко В. А., Купріянич І. П., Свиридова Л. А. Фінансово-економічний механізм як універсальний інструментарій переведення землекористування на модель сталого розвитку. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2019. № 2. С. 13 – 22.

23. Дорош Ю. Концепція використання та охорони земель у сучасних умовах суспільного розвитку України. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2021. Випуск 3. С. 4-13.

24. Екологічні наслідки військових дій. Матеріали науково-практичної конференції, 17-18 квітня 2018 року. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2018. 96 с.

25. Захарченко В.І., Осипов В.М., Паларієв О.А. Кластерна форма територіально-виробничої організації: монографія. Рига: Baltija Publishing, 2019. 400 с.

26. Калина Т. Є., Шушулков С. Д., Арзуманян Т. Ю. Земельноресурсний потенціал і його роль у сталому розвитку регіону. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2019.

Вип. 4 (82). 2019. С. 78-82.

27. Калина Т. Є., Шушулков С. Д. Рекреаційне землекористування урбанізованих територій. Науково-виробничий журнал «Бізнес-Навігатор». 2020. Випуск 2 (58). С. 59-64.

28. Колосюк А. А., Скалка Н. Ю., Шушулков С. Д. Геодезичне забезпечення земельно-кадастрових робіт промислових територій міст. Геодезія, землеустрій, геоінформатика в Південному регіоні: сучасний стан та перспективи розвитку: матер. 4-ї Всеукр.наук конф. Одеса: ОДАБА, 2019. С.31-36.

29. Кравців В.С. Гірська політика в Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / В.С. Кравців. – Режим доступу: <http://iados.exdat.com/docs/index-308694.html?page=8>

30. Краснолуцький О. В. Еколого-економічна ефективність використання земельних ресурсів корпоративними сільськогосподарськими підприємствами: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук : 08.00.06. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2018. 31 с.

31. Крюкова І. О. Організаційно-економічний механізм управління земельним капіталом як інструмент системи управління вартістю бізнесу. Modern approaches to the introduction of science into practice. Abstracts of 18th X

International Scientific and Practical Conference. San Francisco, USA, 2020. Pp. 420-423.

32. Лендел М. А., Газуда С. М., Газуда Л. М. Туристично-рекреаційний комплекс у системі соціально-економічного розвитку сільських територій транскордонного регіону / М. А. Лендел, С. М. Газуда, Л. М. Газуда // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2018. – Випуск 1 (51). – С. 153-160.

33. Лісове господарство України. Державне агентство лісових ресурсів України. Київ, 2019. 51 с.

34. Мазур С. А. Сільський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму [Електронний ресурс] / С. А. Мазур, А. М. Прилуцький // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2018. – № 2. Режим доступу : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2018/47.pdf

35. Мартієнко А.І. Забезпечення прогнозного управління природними рекреаційно-туристичними ресурсами. Економічні інновації. Херсон-Одеса, 2017. Вип. 64. С.209-214.

36. Мартієнко А. І., Хумарова Н. І. Інституалізація державного управління туристично-рекреаційною діяльністю з урахуванням відносин власності на природні ресурси. Економічні інновації. 2017. Вип. 63. С. 174- 182.

37. Мартієнко А.І., Тютюнник Г.О. Інституційні аспекти розвитку відносин власності на природні рекреаційно-туристичні ресурси прибережних територій. Економічні інновації. 2018. Вип. 66. С. 120-127.

38. Машіка Г. В. Туристично-господарський потенціал Карпатського регіону як домінуюча складова його ефективного використання / Г. В. Машіка // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2017. – Випуск 46. – С. 113-121.

39. Мілашовська О. І. Генезис розвитку та оцінка сфери гостинності / О. І. Мілашовська, Т. В. Шитікова // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2017. – Випуск 2 (8). – С. 37-42.

40. Морохович В. С. Економіко-математичне моделювання туристичних потоків Закарпатської області / В. С. Морохович // Науковий вісник

Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2017. – Вип. 1 (49). – Т. 2. – С.143-146.

41. Новаковська, І. О., Скрипник, Л. Р., Дрезаль, Ч. П. (2022). Стан та проблеми рекреаційних територій в умовах сучасних трансформаційних процесів. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2022. №3. – Режим доступу: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-06-01>

42. Роговський С. В. Сучасні проблеми створення та утримання зелених насаджень у населених пунктах України. Науковий вісник НЛТУ України, 2019, т. 29. № 1. С. 9–15.

43. Смирнова С.М. Законодавче забезпечення природоохоронної діяльності / С.М. Смирнова, В.О. Острроверха // Геодезія, землеустрій, геоінформатика в Південному регіоні: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали IV Всеукр. наук. конф., 17-19 жовтня 2019 р. / Одеса: ОДАБА, 2019. – с. 164 - 167.

44. Смирнова С.М. Наукові засади управління розвитком природно-заповідних територій / С.М. Смирнова, В.М. Смирнов, В.О. Острроверха // Агросвіт. Вип 2 - Дніпро: ТОВ "ДКС Центр", 2020. - С. 77-83.

45. Смирнова С.М. Сучасний стан розвитку природно-заповідного фонду / С.М. Смирнова, В.О. Острроверха // Проблеми та практичні питання щодо виконання робіт із землеустрою: Збірник наукових праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Херсон, 17 жовтня 2019 року). – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. – с. 168-170.

46. Ступень М. Г., Дудяк Р. П., Ступень Р. М. Рижок З. Р. Проблеми розвитку галузі туризму у Львівській області. Аграрна економіка. 2018. Т. 11. № 3-4. С. 48-54.

47. Ступень Н. М. Теоретичні аспекти та сутність збалансованого розвитку рекреаційних територій. Ефективна економіка. 2017. №4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>

48. Ткачук А. Агломерації: міжнародний досвід, тенденції, висновки для України: Аналітична записка / А. Ткачук, Т.Баранецький, Б. Буркинський, О.

Дайко, В. Осіпов, Г. Підгрушний, О. Сергієнко, О. Врублевський; за ред. Н. Наталенко. Інститут громадянського суспільства. Київ, 2017. 136 с.

49. Третяк А.М. Екологія землекористування : навч. посіб. / А.М. Третяк, О.С. Будзяк, В.М. Третяк та ін. ; за заг. ред. Третяка А.М. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 178 с.

50. Федорченко М. С. Зауваження до проекту Закону України «Про зонування земель». Сайт ІРЦ «Реформування земельних відносин». URL: <http://www.myland.org.ua/userfiles/file/MLzoning.doc>

51. Хумарова Н.І. Вдосконалення системи управління рекреаційно-туристичною діяльністю на основі інклюзивного підходу. Теорія та практика менеджменту безпеки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (18 травня 2017 р.) / Відп. ред. проф. Л. М. Черчик. Луцьк, 2017. С. 166-168.

52. Хумарова Н.І., Мартієнко А.І., Голікова О.С. Концептуальні підходи активізації диверсифікації господарської діяльності в зоні Куяльницького лиману. Економічні інновації. 2018. №67. С. 150-158. URL: <http://ei-journal.com/index.php/journal/issue/view/7/67-2018>

53. Чир Н.В. Рекреаційна географія : навч-метод. посіб. Мукачево : видво Дішкант С.Я., 2019. 156 с.

54. Шушулков С. Д., Калина Т. Є. Особливості використання земельних ресурсів в урбанізованому просторі. Topical issues of the development of modern science: Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. Publishing House «ACCENT». Sofia, Bulgaria, 2020. Pp. 493-497

55. Шушулков С. Д. Оцінка особливостей використання туристично-рекреаційного потенціалу Одеської області. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2019. № 4. С. 93-99.

56. Шушулков С. Д. Соціально-економічні аспекти розвитку рекреаційного землекористування. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». Випуск 3(81), 2019. С. 76-80.

57. Шушудков С. Д. Тенденції розвитку екологічного туризму в сучасних економічних реаліях. Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 4. № 3. С. 245–252.

58. Bergquist, K., Fink, C., & Raffo, J. (2017). Identifying and Ranking the World's Largest Clusters of Inventive Activity, WIPO Economic Research Paper No. 37. Geneva: WIPO.

59. Burkynskiyi B., Martienko A., Khumarova N., Prokopiuk A. Property management dominants for recreational natural resources. Економіка. Екологія. Соціум. 2018. №2. С.77-90. URL:

<https://eesjournal.com/index.php/journal/article/view/87/51>

60. Hermes, J., Van Berkel, D., Burkhard, B., Plieninger, T., Fagerholm, N., Haaren, C., & Albert, C. Assessment and valuation of recreational ecosystem services of landscapes. Ecosystem services. 2018. 31. PP. 289–295. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2018.04.011>.

61. Kostetska K., Smol M., Gaska K. Rational Nature Use of Recreational Management Subjects on the Basis of Inclusive. Economics. Ecology. Socium. 2018. №2. Pp. 31-40.

62. Martienko A., Khumarova, N. Methodological bases of implementation different property forms on natural recreational resources. Economic Innovations. 2017. 19(3(65). Pp.170-178. URL: [https://doi.org/https://doi.org/10.31520/ei.2017.19.3\(65\).170-178](https://doi.org/https://doi.org/10.31520/ei.2017.19.3(65).170-178)

НУБІП України

НУБІП України

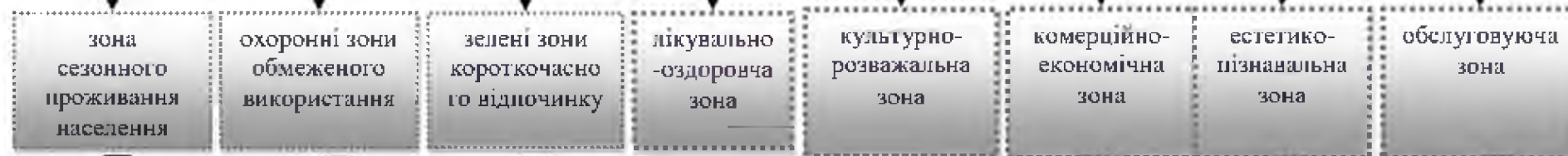
НУБІП України

ДОДАТКИ

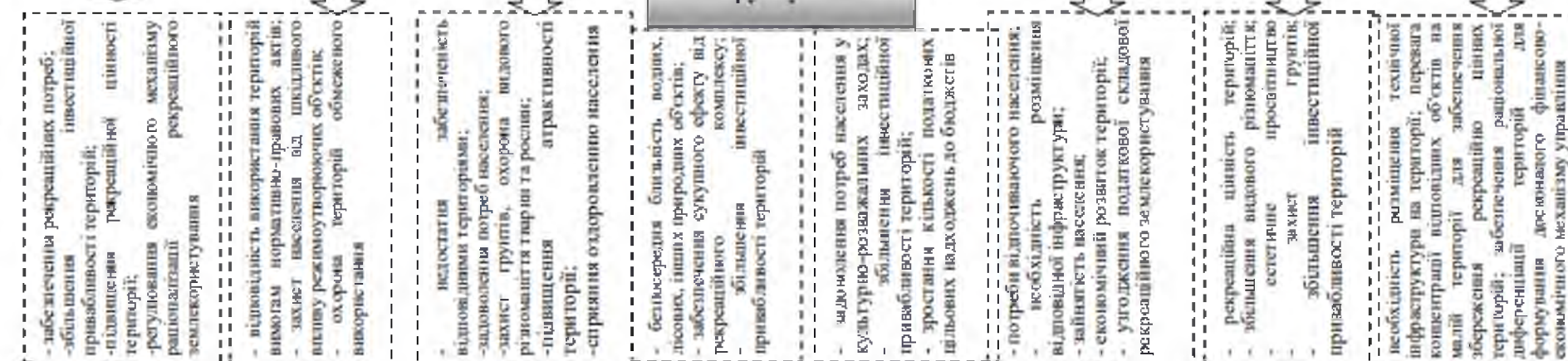
Економіко-екологічного зонування та типології земель рекреаційного призначення

Додаток А

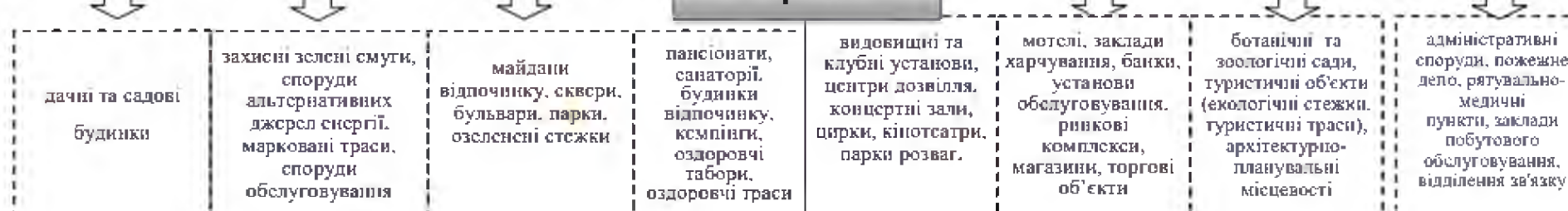
Економіко-екологічне зонування

Обґрунтування

Використання

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України